

РЕПЕР
НОБЕЛЯ

НЕСПОДІВАНІЙ
БУНІН

стор. 3

МИСТЕЦТВО

ОСТАННІ
РОМАНТИКИ

стор. 6-7

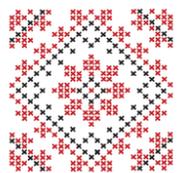
НАРОДНА
ТВОРЧИСТЬ

ОПІШНЕНСЬКІ
БАРВИ

стор. 8

Загальнодержавна українська газета

КУЛЬТУРА І ЖИТТЯ

№12 | 26 червня 2020

Заснована в січні 1913 Гнатом Хоткевичем

ISSN 2519-4429

УКРАЇНСЬКА МОВА **ЗНОВУ ПОТРЕБУЄ ЗАХИСТУ**

17 червня під стінами комітетів Верховної Ради у Києві відбулася попереджувальна театральна акція «Зупинимо наступ на український простір». Саме в цей час парламентський Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики мав розглядати на засіданні законопроект депутата з фракції «Слуга народу» Максима Бужанського щодо мови навчання нацменшин.

Організатори акції – спільнота «Мова об'єднує», до якої належать, зокрема, Волонтерський рух «Безкоштовні курси української мови», Громадянський рух «Відсіч», рух «Простір свободи».

Мітингувальники показали театральне дійство під назвою «Урядовий квартал» за участю «Януковича», «Зеленського» і «Пореченкова».

Перед тим, 15 червня понад 100 митців, учених, журналістів, ветеранів та громадських діячів оприлюднили звернення із закликом до влади зупинити наступ на український простір. Нижче подаємо його текст.

«Новітня історія України засвідчує: якщо влада пропонує «винести за дужки» питання української ідентичності, а лейтмотивом мовної політики стає «яка різниця?», невдовзі цій владі українська мова і все, що робить країну Україною, чомусь стає поперець горла.

Так було в часи Януковича-Табачника і Ківалова-Колесніченка, так відбувається і тепер.

Упродовж першого року президентства Зеленського жевріла надія, що владі вистачить відповідальності зосередитися на вирішенні гострих питань безпеки та економіки і не чіпати закон про мову та норми інших законів, що захищають українську освіту, культуру, медіапростір.

Ці закони містять важливі механізми єднання нації, захисту державної незалежності й національної безпеки України. Доки українське військо боронить нашу незалежність на фронті, ці закони зміцнюють її всередині країни. Вони працюють і підтримуються більшістю людей.

Єдине, що потрібно від влади, – неухильно їх виконувати. Проте останнім часом влада почала озвучувати тези, досі характерні лише для пропаганди держави-агресора і пов'язаних з нею олігархічних кланів. Президент України, Голова Верховної Ради, новий міністр культури й інформаційної політики та інші посадовці раптом почали розповідати про потребу переглянути закон про мову, про якусь «іншу сторону» (!), яку треба «почути», про таємничих «вчених», руками яких влада хоче розворушити вже вирішене на законодавчому рівні питання державної мови і ошачливити українців «правильними» мовними ініціативами.

«Слуги народу» не обмежилися словами і переходять до практичних руйнівних дій, які потребують належної реакції з боку суспільства.

По-перше, влада з маніакальною впертістю намагається протягнути законопроект №2362 одіозного депутата Максима Бужанського, який уже втретє (!) виносять на засідання Комітету з гуманітарної та інформаційної політики. Цей проект передбачає зміни в законах про мову і про освіту, щоб скасувати перехід з 1 вересня 2020 року на навчання українською мовою тих учнів 5–11 класів, які досі навчалися російською.

Проти цього антиукраїнського проекту виступають не лише громадські й експертні середовища, а й Міністерство освіти і науки. Адже за три роки надруковані підручники та посібники, проведені курси для вчителів, і ніщо не заважає переходу шкіл на українську мову. Очевидно, що форсований розгляд законопроекту №2362 на комітеті потрібен для того, щоб проштовхнути його на пленарному засіданні Ради до канікул.

Причому в останній «доопрацьованій» редакції законопроект став ще небезпечнішим. Він, до всього іншого, руйнує мовні норми ухваленого вже нинішнім складом парламенту і підписано-

го Зеленським Законом «Про повну загальну середню освіту», відкриваючи шляхи для русифікації освітнього процесу.

Не менше обурення викликає і підготовлена до реєстрації і розгляду на комітеті нова версія законопроекту №2693 «Про медіа». У тексті доопрацьованого законопроекту не лише значно погіршені, порівняно з попередньою версією і з чинним законодавством, механізми захисту української мови, а й практично знищується такий важливий інструмент протидії російській інформаційній агресії, як Перелік осіб, що створюють загрозу національній безпеці.

Законопроект пропонує скасувати чинний перелік 150 осіб, фільми, програми, концерти за участю яких не мають права демонструватися в Україні. Натомість сформувані за дуже вузькими критеріями куцый Перелік осіб, що створюють загрозу медіа-простору, потрапити в який можна буде лише через голосування Національної Ради з питань телебачення й радіомовлення, більшість якої становлять вихідці з «Кварталу 95» і студії «1+1». Це означає масове

повернення на українські екрани й у концертні зали «артистів-рашистів» з усіма наслідками для інформаційної безпеки держави.

Це – червоні лінії, які влада не має права перегинати ні заради комерційних інтересів олігархічних медіа, ні, тим більше, на угоду Москві та її п'ятій колоні. Ми закликаємо керівництво держави і парламенту, народних депутатів України:

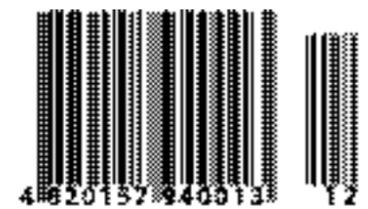
1. Зняти з розгляду провокаційний законопроект Бужанського №2362 і припинити спроби відновлення русифікації освіти.

2. Під час реєстрації та розгляду в першому читанні нового законопроекту «Про медіа» не допустити послаблення жодної чинної законодавчої норми, що захищає українську мову та національний інформаційний простір, зберегти чинний Перелік осіб, що загрожують національній безпеці та механізми його наповнення і застосування.

3. Відмовитися від спроб ревізії Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної» і зосередитися на його неухильному виконанні. А в цілому замість збурення і розколу суспільства на мовному ґрунті – сконцентруватися на розв'язанні соціальних та економічних проблем українських громадян.

Захист нашої мови і культурно-інформаційного простору – це речі, які українці боронитимуть за будь-яку ціну всіма передбаченими законом засобами. Ми закликаємо владу дослухатися до наших справедливих вимог і не провокувати громадянське протистояння».

Світлина Радіо «Свобода»

ОГОЛОШЕНО ПІДСУМКИ ІІІ УКРАЇНСЬКОГО ФОРМАТУ МІЖНАРОДНОГО ТЕАТРАЛЬНОГО ФЕСТИВАЛЮ КАМЕРНИХ ВИСТАВ ANDRIYIVSKYFEST

Київський академічний театр «Колесо» є організатором Міжнародного театрального фестивалю камерних вистав AndriyivskyFest. У червні 2020 року він мав відбутися у четвертий раз, однак через пандемію COVID-19 захід довелося перенести на 2021 рік.

Настя САВИЦЬКА-ШЕЛІГА

Український формат – це одна зі складових фестивалю AndriyivskyFest, яка передбачає показ камерних вистав професійних обласних українських театрів і триває упродовж жовтня-травня на сцені театру «Колесо». Завдяки підтримці проекту НСТДУ «Нема провінції в культурі» майже всі учасники Українського формату 2019–2020 встигли представити київським глядачам і членам журі свої камерні вистави.

Отже, генеральний директор Міжнародного театрального фестивалю камерних вистав AndriyivskyFest народна артистка України Ірина Кліщевська оголосила його результати.

Найкращий акторський ансамбль

Вистава «Обережно - жінки!» за п'єсою Андрія Курейчика Кіровоградського академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. М. Л. Кропивницького (постановка, переклад і музичне оформлення заслуженої артистки України Людмили Колосович)

Найкраща сценографія

Вистава «Останній герой сусіди» за п'єсою Неди Нежданой Луганського обласного академічного українського музично-драматичного театру (м. Северодонецьк), художник – Ірина Лубська (режисер-постановник – заслужений діяч мистецтв

Найкраща жіноча роль

України Володимир Московченко)

Найкраща жіноча роль

Майя Павлівна у виконанні народної артистки України Клавдії Баріл, вистава «Селфі зі Склерозом» за п'єсою Олександра Володарського Вінницького академічного українського музично-драматичного театру ім. М. Садовського (режисер-постановник – народна артистка України Таїса Славінська).

Найкраща чоловіча роль

Рома Оськін, Арчил Олександрович Мікелтадзе, Веніамін Іонович Єсафов у виконанні Олександра Радька, вистава «Селфі зі Склерозом» за п'єсою Олександра Володарського Вінницького академічного українського музично-драматичного театру ім. М. Садовського (режисер-постановник – народна артистка України Таїса Славінська).

Найкраща вистава

Вистава «Пустостан» за п'єсою Маліни Пшешлюги Львівського академічного театру естрадних мініатюр «І люди, і ляльки» (режисер-постановник – заслужений діяч мистецтв України Олексій Кравчук)

Відзнака «За режисерський дебют»

Анастасія Кузик за виставу «Невчасно» за п'єсою Лани Ра Чернігівського обласного академічного музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка.

За рішенням журі, до складу якого ввійшли Інна Гончарова (керівник театру «Маскам Рад», координатор Міжнародного соціально-культурного проекту JoyFest), Віталій Кіно (директор-художній керівник Центру мистецтв «Новий український театр»), театральний режисер, актор і викладач), Сергій Ладесов (заслужений артист України) і Наталія Потушняк (театрознавець, журналіст), переможець Українського формату AndriyivskyFest 2019–2020 вистава «Пустостан» Львівського академічного театру естрадних мініатюр «І люди, і ляльки» братиме участь у міжнародній програмі фестивалю, що відбудеться вже у 2021 році.

Найближчим часом буде також оголошено підсумки формату «Незалежні» Міжнародного театрального фестивалю камерних вистав AndriyivskyFest, що з успіхом стартував у листопаді 2019 року серед незалежних столичних театрів.

УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТРАЛЬНИЙ ОСКАР ВІДБУДЕТЬСЯ ЗІ ЗМІНАМИ

Через форс-мажорні обставини, спричинені пандемією COVID-19, ІІІ Всеукраїнський театральный фестиваль-премія «ГРА» у 2020 році пройде у зміненому форматі.

Богдан Струтинський, голова НСТДУ, народний артист України:

«Цього року і фестиваль-премія, і театри зіткнулися з рядом непростих викликів. Нашим театрам дуже нелегко, але ми не повинні здаватися. Радше те, що нам вдалося відстояти фінансування і «ГРИ», і Національної спілки театральних діячів. А значить, незважаючи на складні обставини, зможемо зробити багато корисного для театральної галузі навіть у цей непростий час».

Отже, рішення Дирекції фестивалю-премії «ГРА» передбачає відмову цього року від проведення підсумкового фестивального тижня та від запрошення міжнародного журі. Лауреатами «ГРИ» у 2020 р. оголосять усі вистави, що увійдуть до шорт-листа (до 12 вистав). Результати оприлюднять під час фінальної церемонії 3 грудня.

Нагадуємо, що засновником та організатором фестивалю-премії «ГРА» («GRA» – «Great Real Art») є НСТДУ. «ГРА» проводиться на конкурсній основі один раз на рік за підсумками минулого календарного року. Цьогоріч театри представляють прем'єри, що вийшли у період з 1 січня по 31 грудня 2019 року. Участь у проекті беруть професійні театральні колективи різних форм власності і форматів роботи.

Лауреати фестивалю-премії будуть визначатися у шести загальних номінаціях: За найкращу драматичну виставу; За найкращу виставу для дітей; За найкращу музичну виставу у жанрі опери/оперети/мюзиклу; За найкращу хореографічну/балетну/пластичну виставу; За найкращу камерну виставу (до 150 глядачів); За найкращу пошуково-експериментальну виставу (на перетині театральних/мистецьких жанрів).

Найкращих гравців у ГРІ за театральний Оскар нагородять Дипломом лауреата та грошовою винагородою на реалізацію нового творчого проекту.

Прес-служба НСТДУ

ВЕРХОВНА РАДА УХВАЛИЛА ЗАКОН ПРО ПІДТРИМКУ КУЛЬТУРИ ТА КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРИЙ

Законопроект №3377 про підтримку культури, креативних індустрій, туризму, малого та середнього бізнесу через карантин, пов'язаний із поширенням COVID-19, ухвалено Верховною Радою України 16 червня.

У законі доповнюється визначення креативному продукту та індустрії. Так, креативні індустрії – «види економічної діяльності, метою яких є створення доданої вартості і робочих місць через культурне (мистецьке) та/або креативне вираження».

А «креативний продукт – товари та послуги, що створені/надані за результатами культурного (мистецького) та/або креативного вираження і мають високу додану вартість».

Надаються «гранти інституційної підтримки» для забезпечення стабільної діяльності та розвитку в умовах дії обмежувальних заходів, унаслідок яких скасовуються або обмежуються масові заходи або іншим чином обмежується діяльність у сфері креативних індустрій.

«Гранти інституційної підтримки» надаються на безоплатній і безповоротній основі юридичним особам усіх форм власності сфери культури, культурно-пізнавального (внутрішнього) туризму і тих осіб, основний вид діяльності яких відноситься до видів економічної діяльності, що належать до креативних індустрій.

Закон передбачає зменшення орендної плати для закладів культури, які не можуть використовуватися через карантин, тощо; зміни до закону про рекламу, що передбачають додаткові можливості для роботи радіо; забезпечення діяльності Українського культурного фонду, виконання покладених на фонд функцій та повноважень у межах кошторису.

Кабінет Міністрів у місячний термін від дня набрання чинності закону має розробити й затвердити порядок та умови надання державної підтримки кінематографії у формі надання державної субсидії на розвиток кінопроекту.

Також уряд має затвердити перелік платних послуг, які можуть надаватися державними і комунальними закладами культури і які не є орендою.

НЕСПОДІВАНИЙ БУНІН

Частина 7 і остання

ПІД ЧУЖИМ НЕБОМ

Навесні 1920 року, наприкінці березня, Буніни непростими дорогами все ж досягли Парижа.

Ольга ПУГАЧ

Позадку залишилися Константинополь з прокуреним брудним готелем, трижневе очікування візи в Софії, де в готелі у них вкрали все цінне, що вони взяли з собою, Белград, куди вони прибули вагоном третього класу вже за рахунок болгарського уряду, проживання у Белграді на запасних копійках, що залишилися від грошей, отриманих у дарунок від болгар. Знайомим Буніних усе ж вдалося виклопотати для них візу до Франції, також вони прислали їм до Белграда трохи грошей.

Такими малокомфортними видалися перші місяці перебування на чужині. Але не дуже їх потішили й наступні дні, місяці, роки. Багато довелося пережити і пізнати – і гіркоту вигнання, і непроглядну бідність.

Чи готовим був до такого Бунін, залишаючи Росію, де у нього останні кілька років усе складалося цілком успішно? К. Паустовський вважав, що еміграція для Буніна стала справою гіркою і непотрібною, «яку він сам собі організував». Чи справді це так? Міг Бунін ризикнути і залишитись?

Бунін про революцію: «Я був не з тих, хто був нею заскочений, для кого її розміри і звірства були несподіванкою, та все ж дійсність перевищила всі мої очікування... Видовище було суцільним жахом для всякого...». Сумніваючись, якому варіанту надати перевагу – залишитися чи їхати, – Буніни все ж обрали еміграцію. Можна, однак, припустити, що у глибині душі вони сподівалися, що це не назавжди...

У Парижі Буніни зупинилися у знайомих. В Європі видавництва, обізнані з творчістю Буніна, готові були його друкувати, однак цікавили нові книжки, а йому не працювалося, пригнічував сум за домівкою. І ображало його все: і принизливе безгрош'я, і залежність від інших, чужих, зрештою, людей, і навіть те, що до росіян ставилися як до «бідних росіян». Скільки разів йому доводилося спостерігати, що його пізнавали у натовпі – ах, Бунін! – і тут-таки на обличчі гримаса співчуття, жалості...

Розгубленість підживлювали сумніви – чи зможуть вони повернутися на Батьківщину? Як скоро це може відбутися? Чи, можливо, ніколи? У таких невеселих роздумах сплило два роки.

Вручення Нобелівської премії. Стокгольм, 1933 р.

Пам'ятник І. Буніну у Грасі. Скульптор А. Ковальчук. 2017 р.

1922-й став роком перелому. Настрій підняла матеріальна підтримка мільйонера Розенталя. Також у цьому році Бунін, домігшись розлучення з Анною Цакні, зміг, нарешті, обвінчатися з Муромцевою. І у той самий рік він повертається до творчості. Хоча сум не полишає його.

Бодем пронизаний вірш «В гнізді панує птах», датований 1922 роком, у якому співставлені дві події його життя: залишення батьківського дому в молоді літа і втрата Батьківщини – у зрілі.

«...Житло, що винаймаю, з ветхим клунком!» – саме так і пройшло все життя Буніна. Крім батьківської, іншої хати вдома, на батьківщині, Бунін ніколи не мав. Доводилося жити у рідні, у знайомих чи в орендованих квартирах, у готелях. Не стало винятком і його життя у Франції протягом більш як тридцяти років. Можливо, він ще довго вірив, що не затримається в Парижі й зможе повернутись додому.

В еміграції Бунін створює свої кращі твори. У 1924–1930 роках з'являються «Роза Єрихону», «Мітіна любов», «Сонячний удар», «Життя Арсеньева» – роман, що його Паустовський назвав одним із найпомітніших явищ світової літератури.

У сюжетах його книжок угадуєш найяскравіші ліричні й драматичні події його життя. Творчість повертає Буніна в молоді літа, коли

Бунін і Рахманінов. 1930-ті роки

він любив і страждав, і ридав, і був у відчаї, і божеволів від щастя. Спогади переносять його у степи України, до порогів Дніпра, у Ланжерон, залитий сонячним світлом, у тепло батьківського дому на Орловщині, у величній Харків, де подавали червоний борщ і гарячі пиріжки по 2 копійки. І, звичайно, в Полтаву, з якої і почався шлях письменника у велику літературу. Як багато хорошого і значного було в житті Буніна до того, як він ступив на палубу «Спарти», що забирила його від рідних берегів назавжди. Як важливо, що все це було!

«На чужині я згадував Батьківщину, її поля, села, природу. Я не міг писати ні про що інше. Я не міг знайти свою другу Батьківщину тут».

У 1933 році Буніну присуджується Нобелівська премія з літератури. Муромцева згадує, що коли їм приносили вітальні телеграми, то у них «не було грошей і нічим було заплатити за роботу кур'єрів».

Нобелівських преміальних вистачило не більше ніж на два роки. Частина грошей було роздано по двох тисячах особистих прохань, щось було переведено у фонд допомоги нужденним.

Матеріальні проблеми Буніних під час перебування їх у Фран-

ції вирішувались в основному фінансовою підтримкою зі сторони. Цим займалися знайомі письменника, які шукали і знаходили спонсорів у різних країнах. Але й самому Буніну часто доводилося, вибачаючись, звертатися напругу до своїх друзів. Не раз допомагав йому грішми Сергій Рахманінов, з яким Бунін був знайомий багато років і який теж емігрував, але в Америку. Піаністу Рахманінову (походженням з молдавської знаті) вдавалося непогано заробляти концертами: музика не потребує перекладу на інші мови.

У таких складних обставинах недалеко і до втрати самого сенсу існування, але Буніна рятувало письменницьке ремесло.

У Парижі на будинку №1, що по вулиці Оффенбаха, є меморіальна табличка, яка повідомляє, що Бунін мешкав тут у 1920–1953 роках. Це не зовсім так, але в цьому будинку він, звичайно, був частіше, ніж будь-де ще у Франції. Пишуть, що ця невелика квартира належала йому, але інші пишуть, що і цю квартиру Буніни орендували. Утім, там він мав кабінет, і саме в цьому помешканні Бунін помер у 1953-му. Вміст кабінету згодом було перевезено до Росії, в Орел, де Бунін колись недовго працював. В орловській квартирі, що до Буніна не мала жодного відношення, у 1991 році відкрили його музей, в експозицію якого потрапили і меблі з паризької квартири.

Літо Буніни проводили на півдні Франції, на віллі у Грасі. Пощастило недорого зняти віллу у хазяйки, англійки, яка виїздила на батьківщину. Там само, у Грасі, вони провели і шість років війни та окупації Франції. «Погано ми живемо у Грасі, дуже погано. Ну, картоплю мерзлу їмо. Або водичку, в якій плаває щось огидне, морква яка-небудь. Це називається супом... Живемо ми комунною. Шість чоловік. І ні в кого гроша немає за душею» (з листа І. Буніна).

Про той-таки «комунний» період Бунін казав: «печерний суцільний голод». Страждали і від холоду: на віллі за час війни вийшли з ладу і електроживлення, і опалення.

«Комуна», шість чоловік. У неї, крім Буніних, входили Л. Зуров, письменник, спадкоємець архіву Буніна, киянка Галина Кузнецова, «секретар» Буніна в минулі роки («перебування Галі в нашому домі було від лукавого» – В. Муромцева), та її подруга Маргарита Степун (удвох втекли з окупованого Парижа). Також у роки окупації в Буніних переховувався єврей Олександр Бахрах, літератор родом із Києва. Крім нього, якийсь час у них жив піаніст Олександр Ліберман і його дружина Сура. Щоб урятувати цих людей, Бунін спеціально поїхав у інше місто і перевіз їх до себе. Хороші справи

винагороджуються, і після війни врятовані підтримували Буніна, який важко хворів і жив у бідності, грошима і ліками. В останні дні життя письменника Бахрах майже щоденно допомагав Вірі Миколаївні доглядати за її чоловіком. А в останні п'ять років життя Буніна американський філантроп єврей Френк З. Атран (народжений у Смілі в Київській губернії) перераховував йому щомісячну пенсію у розмірі 10 000 франків. Атран підтримував матеріально і ще трьох письменників, біженців з Росії. На жаль, Атран помер за рік до смерті Буніна, хоч і був на 15 років молодшим від нього, – а багатенькі російські були до філантропії не дуже схильні.

У 2017 році у Грасі був встановлений пам'ятник Івану Буніну.

Незадовго до початку війни Бунін писав: «Був я багатим – тепер, волею долі, несподівано став бідним, як Іов. Був знаменитим на весь світ – тепер нікому в світі не потрібен... Дуже хочу додому!».

У 1940 році Франція, де Буніни жили без громадянства, була окупована. Навесні 1941-го Бунін звертається до голови Спілки письменників СРСР Олексія Толстого з проханням про фінансову допомогу. Також у листі до свого друга М. Телешова пише прямо, що має намір повернутися на Батьківщину. 17 червня Толстой передав Сталіну службову записку щодо бажання Буніна повернутися, але за кілька днів почалася війна. А вже після закінчення війни повернутися в СРСР Бунін не наважився.

Уже не дуже здоровий, долаючи мислими й немислими знегоди, Бунін працював до останніх днів. Праця була прихистком його життя, життя талановитої Людини, звичайного Генія.

8 листопада 1953 року Бунін помер на чужій землі, під чужим небом. Похований у Парижі на цвинтарі Сент-Женев'єв-де-Буа.

Понад 14 років молодості Буніна – часу становлення особистості, – пов'язані з Україною. Можливо, це були найкращі роки його життя. «Україна увійшла в його долю, спілкування з українцями залишило глибокий слід у його душі, і це позначилося на формуванні творчості митця. Особисті стосунки Буніна з Україною, а також відображення їх у поезії та прозі неодноразово привертала увагу літературознавців» (Л. Мацевко). К. Паустовський відзначав, що навіть вимова Буніна була м'якою, «південноруською», як вони це називають.

Україну Бунін любив! Багато що його тут приваблювало, захоплювало...

«Будь вони прокляті, ці великі міста! Ех, знову б у Полтаву! На тихе життя, на тиху роботу!»

Іван Бунін. 1895 рік.

КАТАРІНА СІНЧІЛЛО: «НАМ ПОДОБАЮТЬСЯ СМІЛИВІ ТВОРЧІ ЕКСПЕРИМЕНТИ»

Театральний сезон 2019–2020 став ювілейним, десятим для Класичного Художнього Альтернативного Театру.

Про історію та сьогоднішня КХАТівців – наша розмова із засновницею і художнім керівником театру Катаріною Сінчیلло.

– Якими були перші кроки Вашого театру?

– Класичний Художній Альтернативний Театр народився і виріс у столичному Будинку актора. Його відкрили другим показом вистави «ДО» за моїм твором. Перший показ цієї вистави відбувся у київському театрі «Актор».

– Як за ці роки змінилася вистава «ДО»?

– Виставу вперше змінили у восьмому театральному сезоні. Тоді був оновлений акторський склад виконавців усіх головних ролей, окрім нас із Віктором Кошелем, для яких ця вистава певною мірою автобіографічна. А до відкриття 10-го ювілейного сезону створили докорінно нову версію вистави, навіть змінили її назву на «ДО і ПОТІМ».

У цій версії бере участь зірка світового рівня, народна артистка України Людмила Марцевич, яка сама запропонувала співпрацю КХАТу після перегляду нашої вистави «Гамлет». У новій версії залишився тільки один чоловік в оточенні жінок, які насправді символізують різні іпостасі однієї жінки. Її сповідь і лягла в основу сюжету.

– Чому з української класики до свого репертуару Ви обрали саме маловідому п'єсу Лесі Українки «Йоганна жінка Хусова»?

– Довго не могла зрозуміти, чому я перечитую і відкладаю цю п'єсу. Я дуже давно захоплююся творчістю Лесі Українки. Коли навчалася в інституті, то грала Кассандру. Завжди мріяла зіграти Мавку, вважала, що ця історія про мене.

Навіщо ставити «Йоганну», зрозуміла тільки в Єрусалимі. Там свого часу ми купили частину костюмів для цієї вистави. Леся Українка написала цей твір як драматичний етюд, що залишає простір для режисерського трактування, можливість дофантазувати фінал.

Це – найпотужніший твір про послідовників Ісуса Христа, про сумління та віру, про справжню свободу, про конфлікт між ментальним, духовним та тілесним, матеріальним існуванням людини.

Після вінчання, коли наше життя з Віктором Кошелем розділилося на до і потім, ми не змогли оминати такої теми. Тому, мабуть, я підсвідомо шукала таку п'єсу.

– В афіші Вашого театру – «Чайка» Антона Чехова, «Зірка Б...» Міхая Себастьяна, «Собака на

сіні» Лопе де Вега, «Гамлет» Вільяма Шекспіра. У чому, на Вашу думку, сьогоденні значення класики?

– Другою виставою КХАТу стала чеховська «Чайка». Наша перша смілива трактовка відомого класичного твору, що привернула увагу київських глядачів та критиків.

Ця вистава весь час видозмінюється, версії її постановок у КХАТі – це зовсім не схожі одна на одну вистави не тільки з різними трактовками сюжету, а і з різним прочитанням характерів, поведінки персонажів. Я у різних версіях граю то Аркадіну, то Ніну, і навіть не можу визначитись, яка з цих героїнь мені ближча.

Схожу долю має й вистава «Зірка Б...», де двох головних героїв – протагоніста й антагоніста – по черзі зіграв Віктор Кошель. І навіть важко сказати, в якій він більш переконливий – у ролі Маріна Мірою чи Гріга.

«Собака на сіні» – це найулюбленіша вистава наших глядачів, що проходить з аншлагами навіть на великій сцені Українського дому. У ній змінювалося багато виконавців, незмінною залишалася тільки я в ролі Діани, графині де Бель Флор.

Але вершиною своєї акторської кар'єри вважаю «Гамлета». Це – вистава, якою я пишаюсь і як актриса, і як режисер-постановник, автор режисерської компіляції. Сьогодні «Гамлет» – візитівка КХАТу. Бо цей твір унікальний у першу чергу своїм сценічним прочитанням класики світової драматургії, без якої, на думку КХАТівців, сучасний театр не має сенсу.

– Ваш театр має у назві слово «класичний». Але до свого репертуару Ви обрали і сучасну драматургію – «Єврейський годинник» Сергія Кисельова та Андрія Русковського, «Морг №5» Неди Нежданой та «Придурків» Олександра Карабчієвського.

– Усі сучасні п'єси, які КХАТ обирає до постановки, – це гідні рівня класичної драматургії твори. Їхні автори – це кияни, які дихали і дихають з нами одним повітрям, жили і живуть тими самими проблемами, мають спільні з нами

погляди, тобто є нашими сучасниками, співвітчизниками та одноподумцями в усіх сенсах.

– Чому Ви вирішили українізувати історію про графа Каліостро і перенести події з російської глибинки на Полтавщину?

– Нам подобаються сміливі театральні експерименти, також ми за збереження і поглиблення вітчизняних театральних традицій. Тому це наша авторська версія історії про графа Каліостро, написана за мотивами твору Олексія Толстого. Вона, як і всі інші наші постановки, базується на історичних припущеннях. Вийшло дуже цікаво, подекуди несподівано, навіть для нас самих.

– Яке місце в репертуарі КХАТу посідають музично-поетичні вистави?

– Спочатку планували, що наш театр матиме у назві слово «поетичний» – КХАПТ. Але ж поезія – це не тільки вірші, це – високий стиль, це коли прози замало, щоб передати почуття та емоції, що зашкалюють.

– Хто раніше служив у Вашому театрі і хто виходить на сцену нині?

– Після засновників нашого театру (мене і Віктора Кошеля) найдовше у КХАТі служить Тімур Ібраїмов, улюбленець київських глядачів, особливо жінок. Наступним до театру прийшов Валерій Рождественський, блискучий комік і зворушливий лірик, він грає у більшості вистав. Продовжує своє вдосконалення у професії молода актриса Олександра Рудницька. Нашим глядачам, мабуть, уже важко уявити КХАТ без Тетяни Лозіної, багатогранної особистості та різнопланової актриси.

Досвідчений київський актор Віктор Кошевенко теж став окрасою КХАТу. Тут він розкрився повною мірою як глибоко психологічний актор, який не лише переконливо працює у манері гротескного театру форми, а й майстерно поєднує її зі сповідальністю реалістичного театру. Не залишилось непоміченим глядачами і творче зростання молодої талановитої актриси Тетяни Бучацької, повернення у професію після тривалої перерви енер-

гетично потужної актриси Олени Кожухарової, привабливість і дотепність юної актриси Ангеліни Грищенко, східна грація актриси Валерії Московенко та дебют на професійній сцені студента актора Артура Алієва. Надіслали запрошення іменитим акторам, які вже є частиною історії театального мистецтва. Як складеться наша з ними співпраця, покаже майбутнє.

– Попри те, що ювілейний театральний сезон довелося завершити раніше у зв'язку з карантинном, Ви встигли зробити багато. Одна з Ваших нових постановок стала другим зверненням КХАТу до творчості Антона Чехова.

– Чехов не просто цікавий, він геній світового масштабу. А як драматург – він такий неповторний, що навіть порівняти його немає з ким. Не всі актори можуть грати Чехова, не всім режисерам він відкривається. Це дуже витончений майстер, який, заглиблюючись у психологію стосунків, характерів та вчинків своїх персонажів, дозволяє глядачам у кожному впізнати себе.

Наша вистава називається «Ведмідь.а», а не просто «Ведмідь», як п'єса Антона Чехова. Тому місце дії, Україна, закладено вже у назві. Певною мірою цю виставу можна назвати продовженням та розвитком теми спектаклю про графа Каліостро, що нам із Віктором Кошелем, як режисерам-постановникам, дуже сподобалася. Але це все ж таки інша історія, дуже сучасна, актуальна сьогодні.

– Як і коли виникла ідея вистави «Ведмідь.а»?

– Це було торік улітку. Ми з Віктором відпочивали у Чорногорії, де відбувається фестиваль «Котор-Арт». Ми намаємося не прогавити жодної театральної події цього міжнародного проекту. Нас вразила моновистава за Чеховим і захопила ідея зробити власну українську самобутню й неповторну версію цього твору. Коли повернулися до Києва, то вже у вересні почали сезон із втілення своїх намірів. Під час репетицій відбулася заміна актора, який мав грати Смірнова, і все стало на свої місця.

– Чи змінювали Ви щось в авторському тексті?

– Ми ніколи не доповнюємо світових шедеврів своїми авторськими текстами. Фішка КХАТу – це відтворення подій, які є у п'єсі, але відбуваються за лаштунками або без слів. Ми ставимо те, що написано в автора, треба тільки уважніше читати. Це, на мій погляд, і є справжня режисура. Не дописувати свої фантазії до текстів автора, а відкривати те, що є в його текстах.

Одна з найглобальніших сьогодні проблем людства, про яку ми говоримо у виставі, – це самотність чоловіків і жінок, які живуть поруч,

але не сприймають один одного через недосконалість. Бог розділив нас на дві половинки – чоловіків і жінок, і це був його найкращий жарт. Наші мрії можуть здійснюватися лише тоді, коли ми в парі, коли приймаємо свою половинку, якою б недосконалою вона не здавалася.

– Вистава стала бенефісом для однієї з провідних актрис КХАТу Тетяни Лозіної.

– Тетяна вже 25 років самовіддано служить театру. 20 років працювала у Київському академічному театрі юного глядача на Липках, нині – у КХАТі. Також вона виконує обов'язки завідувачки трупи і заступника директора театру. В її репертуарному листі є ролі, про які може тільки мріяти будь-яка актриса – Королева Гертруда у «Гамлеті» Вільяма Шекспіра, Мадмуазель Ку-ку в «Зірці Б...» Міхая Себастьяна, Анарда в «Собаці на сіні» Лопе де Вега, Федора Іванівна у «Ночі з графом Каліостро» за мотивами Олексія Толстого, Марція та Мелхола в «Йоганні» Лесі Українки, Віка в «Морг №5» Неди Нежданой, Інна у «Придурках» Олександра Карабчієвського, Проститутка та Лікарка в «Єврейському годиннику» Сергія Кисельова та Андрія Русковського.

Роль у «Ведмідь.а» для актора Володимира Волка (Григорій Смірнов) була першою головною роллю з таким великим текстовим навантаженням у театрі, до цього він більше працював у кіно. Його природна привабливість, притаманна йому органік, зовнішність позитивного персонажа, почуття гумору, що співпало з почуттям гумору режисера вистави, допомогли Володимирі зробити свого героя зрозумілим усім глядачам та симпатичним усім глядачам у залі.

Для актриси Ангеліни Грищенко (Лукерія) це теж перша серйозна роль у театрі, яка була створена власне для неї, з урахуванням її психофізики. Уже на першій прем'єрі-бенефісі Тетяни Лозіної майже кожна реприза молодої виконавиці викликала сміх та оплески. Ми, режисери, намагалися створити максимум ситуацій, в яких вона могла б розкрити свою акторську обдарованість. А Тетяна Бучацька на першій прем'єрі грала невеличку роль Одарки.

Сценографія вистави – це сімейний склеп, де під портретом померлого чоловіка, який зраджував своїй дружині і не кохав її, живе весільна сукня та гротескно величезна конвалія. Костюми і пластика підкреслюють принади жіночого царства, в яке потрапляє головний герой сновидінь їхньої хазяйки.

– Можна з упевненістю сказати, що ювілейний сезон Вашого театру пройшов під знаком Антона Чехова. Адже КХАТ предста-

вив прем'єру нової версії вистави «Чайка», де одну з головних ролей грає народна артистка України Лариса Кадочнікова.

Прем'єра відбулася у день народження КХАТу. Під час вистави була відзнята її відеOVERсія, зроблено фото для книжки про Ларису Валентинівну Кадочнікову. А вже й для неї, живої легенди театру і кіно, зірки світового рівня, нагородженої багатьма найпрестижнішими міжнародними преміями, в тому числі й Голлівудом, народної артистки України, ця постановка стала знаковою. Бо вперше глядачі побачили велику актрису в ролі Аркадіної у легендарній чеховській «Чайці». Роль, що ніби написана для неї і про неї. У глядачів, які добре знають її біографію, склалося враження, що вона нічого не грає й розмовляє не чеховськими текстами, а говорить від себе і про себе, про свою долю – як приклад актриси, для якої не існує ані старості, ані смерті: «Ось вам, як ципочка, хоч п'ятнадцятирічну дівчинку грає!». У цьому місці вистави зала вибухнула оплесками. І справді, окрім величезного акторського досвіду і таланту, геніальної стрічки «Тіні забутих предків» Параджанова, скарбниці зіграних нею ролей у Національному театрі ім. Лесі Українки та у кіно, Кадочнікова уособлює диво природи, залишаючись попри всі її закони дивовижною жінкою з королівською поставою та легкою ходою, невідкладною часу жінкою без віку. Вона довго думала і вагалася, радилася з художнім керівником театру, в якому працює, перш ніж дати згоду на участь у цій постановці.

– А як відбулося знайомство Лариси Валентинівни з КХАТом?

– Колега по Національному академічному театру ім. Лесі Українки, актор та головний режисер нашого театру, заслужений артист України Віктор Кошель запросив її на виставу «Гамлет». Вона була приємно здивована і водночас вражена тим, що відкрила для себе такий цікавий театр у Києві. Потім декілька разів поспіль Лариса Валентинівна подивилася «Зірку Б...» Міхая Себастіана, а згодом – і всі інші вистави театру. Приблизно три роки вона розмірковувала, знайомилася з КХАТом.

За збігом обставин, як і свого часу МХАТ, прем'єрою першої версії «Чайки» Антона Чехова КХАТ відкривав свій 2-й театральний сезон 11 вересня 2011 року. Увагу глядачів тоді привернула оригінальна режисерська компіляція одного з найвідоміших шедеврів світової драматургії, нова незвичайна трактовка персонажів, сучасне сповідальне звучання та дивовижне відчуття славнозвісної чеховської атмосфери. Ми, зголоднілі за роботою актори, тоді за три місяці створили предтечу майбутнього шедевра, що власне багато в чому і визначило долю самого КХАТу. З кожною новою версією, новим акторським складом вистава вдосконалювалася і поглиблювалася, вона пережи-

вала певні етапи свого розвитку, готуючись до Прем'єри роману з зіркою.

Наприкінці минулого сезону ми віддали нашу компіляцію п'єси Кадочніковій і почали думати, як режисери, над новою версією, ще, фактично, не маючи її згоди, і тільки у жовтні-листопаді розпочали репетиції. Порівняно з першою версією, це геть інша вистава. Зріла, доросла, глибока, витримана роками, як добре вино, що перебродило й настоювалося. З першого складу одну й ту саму роль Бориса Олексійовича Тригоріна грає тільки заслужений артист України Віктор Кошель. Я у першій версії грав Аркадіну, тепер граю Ніну Заречну, решта акторів КХАТу грають у цій виставі вперше. Зараз це справжній зірковий склад КХАТівської «Чайки»: Ірина Миколаївна Аркадіна – народна артистка України Лариса Кадочнікова, Борис Олексійович Тригорін – заслужений артист України Віктор Кошель, Ніна Михайлівна Заречна – артистка Катаріна Сінчілло, Семен Семенович Медведенко – артист Віктор Кошевенко, Маша – артистка Тетяна Лозіна. І наймолодший актор цього складу Володимир Волк грає Костянтина Гавриловича Треплева.

– Чим планує Класичний Художній Альтернативний Театр порадувати своїх шанувальників в 11-му театральному сезоні?

– Карантин став для нас періодом переосмислення себе, всього, що зроблено, творчих перемог і помилок, своєї ролі як засновників КХАТу в його подальшому розвитку й становленні. Головним у роботі КХАТу залишається вдосконалення і зростання існуючих вистав, виведення їх на новий якісний рівень, творче зростання трупи. У сезоні, що закінчився довгою паузою в роботі усіх театрів світу, КХАТ встиг випустити рекордну для себе кількість прем'єр, включаючи нові версії минулих вистав. Та всі бажані не встигли ще їх подивитися. Так, наша нова «Чайка» з Ларисою Кадочніковою пройшла всього лиш один раз, прем'єра «ДО і ПОТІМ» з Людмилою Марцевич – три рази, як і «Ведмідь.иа». Цим виставам конче необхідна зараз співпраця з глядачем. Бо саме глядач є співтворцем у театрі, і від його співіснування з виставою залежить подальша доля всіх постановок. До нашої рідної основної сцени у Будинку актора, де можна подивитися весь репертуар КХАТу, плануємо додати творчі експерименти на новій мікросцені, яку відкріємо у новому сезоні, і продовжити виведення деяких вистав на велику сцену Українського дому. А також розпочинаємо роботу над новою постановкою. Але все це поки що наші секрети. Головне, щоб усі театри у вересні змогли повернутися до нормальної роботи узвичному режимі, щоб зняли усі карантинні обмеження і відбулася довгоочікувана зустріч акторів зі своїми улюбленими глядачами.

Спілкувався Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото надані театром

КОНЦЕРТ №2 ДЛЯ СКРИПКИ ЄВГЕНА СТАНКОВИЧА – ЯСКРАВО НАЦІОНАЛЬНИЙ

Серед п'яти інших концертів для скрипки з оркестром Є. Станковича другий є найвиразніше національним, оскільки він найбільше пронизаний українським карпатським фольклором.

Так захотів композитор – щоб у цьому творі і музичний тематизм, і фактурний виклад, і манера гри на скрипці були близькими до фольклору Карпат. З одного боку, митець звертається до широких мелодій та музичних тем, що є у творі головними, з іншого – вплигає у фактуру контрастний матеріал: танцювальні мотиви та чисто скрипкові награвання. Поєднання контрастних проведень робить фактуру більш ємною й багатого, а також яскраво національною.

Зміни у виборі тематичного матеріалу з орієнтацією на фольклор карпатського регіону – це одна стильова засада, а зміни в музичній драматургії та у композиції твору – інша риса цієї концертної композиції. Ідейно-образний зміст твору полягає у протистоянні позитивного героя негативним силам. Лірико-драматичне розгортання змісту твору вплинуло на вибір його форми – це одночастинна поема, що ділиться на короткий вступ і сім розділів.

Проаналізуємо Концерт №2 для скрипки з оркестром Є. Станковича у виконанні скрипаля Дмитра Ткаченка і Державного академічного оркестру України під керівництвом Володимира Сіренка, записаний 13 травня 2012 року. Ми посилаємося саме на цей запис із двох причин: по-перше, це виконання є майстерним і переконливим, а по-друге – цей концерт є в інтернеті, і читачі статті можуть увімкнути його під час прочитання статті (саме тому ми подаємо таймінг).

Отже, Концерт №2 для скрипки з оркестром Є. Станковича починається дуже стислим вступом грізно-танцювального характеру в оркестрі. У ньому бере участь і трембіта, її звучання також грізне. Це – негативний образ.

Уже з 17-ої секунди вступає скрипка, її мелодія сумна і зосереджена. Протягом I розділу (0 хв 17 с – 4 хв 50 с) постійно звучить скрипка соло. Це цікава оповідь-імпровізація, вона постійно розгортається і видозмінюється. Із 2 хв 53 с скрипка переходить із середнього регістру у високий, її мелодичний виклад

досить близький до карпатського інструментального фольклору. Наприкінці I розділу скрипка звучить на два голоси.

II розділ (з 4 хв 50 с) починає оркестр грізною темою, що символізує злу силу. Отже, показано два образи: партія скрипки соло – позитивний герой, грізна тема оркестру – негативний герой.

З 5 хв 28 с знову звучить скрипка, її мелодія спокійна і сумна. Потім (з 6 хв) відбувається також драматизація партії скрипки; з 6 хв 26 с солісту знову доручено монолог, але зараз він невеликий. Якщо оркестр на 7 хв 35 с вступив зі спокійною темою, то зараз скрипка вже переходить у драматичний тон. Це передає хвилювання, стурбованість позитивного героя.

III розділ порівняно короткий (8 хв 44 с – 11 хв 57 с), але напружений. Він звучить в оркестрі, далі оркестру доручено сумну тему, яка драматизується і починає звучати активно. Потім поступово драматизується і партія скрипки. Тут відбувається їхнє протистояння, що доводить розвиток до кульмінації. З 11 хв скрипка «плаче», ця мелодія може бути названа «молитвою» соліста.

Досить спокійно і жалібно починається IV розділ (з 11 хв 55 с). Тут передано ліричні, співоче-сумні відчуття. На сумну музику оркестру накладається партія соліста, побудована тепер на танцювальних карпатських побутових інтонаціях (тут маємо цікаву поліфонію фактурних пластів, що тривають недовго, але яскраво).

V розділ (з 13 хв 06 с до 16 хв 03 с) починає скрипка – сумно, жалібно. Невдовзі оркестр протистоїть солісту – зміна характеру музики настає на 14 хв 52 с. Це гостро драматична тема оркестру. Далі драматизується і пар-

тія скрипки (з 15 хв 17 с до 16 хв 06 с), наприкінці розділу відбувається сильне протистояння оркестру і соліста.

У VI розділі (16 хв 04 с – 19 хв 57 с) продовжується протистояння соліста й оркестру. Ця гостра боротьба протилежних сил приводить до чергової драматичної кульмінації. З 16 хв 34 с у скрипки, а дещо пізніше в оркестрі звучатиме мелодія «молитви», вона витримуватиметься у сумних, навіть жалібних тонах. На фоні цієї сумної лірики з 17 хв 07 с скрипка повертається до танцювальної теми і протистоїть оркестру, досягаючи нової драматичної кульмінації. Це відчай, драматизм, протистояння.

З 17 хв 30 с на фоні сумних посівок в оркестрі скрипка продовжує виконувати танцювальні мелодії (знову поліфонія фактурних пластів). З 19 хв соліст у швидкому темпі виражає свій протест, виконуючи свою партію як пасажно-танцювальну стихію. З 19 хв 30 с скрипка знову звучить спокійно, хоч і дуже сумно. У такому дусі вона завершує VI розділ.

VII розділ (починається з 20 хв 07 с) – це сумна лірика, витримана у повільному темпі, у скрипки соло. З 21 хв 30 с вступає оркестр, також із повільною сумною ліричною темою. Зараз оркестр «співчуває» позитивному герою, «сумує» разом із ним (до 24 хв 10 с). З 24 хв 21 с скрипка нетривалий час «протестує», «просить». З 24 хв 42 с вступає оркестр із грізною темою. Утім, невдовзі (з 25 хв 13 с) знову з'явиться соліст із сумною, прощальною мелодією, оркестр тихо йому «співчуває».

На 26 хв 34 с сумно завершується Концерт №2 для скрипки з оркестром Є. Станковича.

Степан ЛІСЕЦЬКИЙ,
кандидат мистецтвознавства

ЖИТТЯ, СМЕРТЬ І ПОСМЕРТНЕ ЖИТТЯ ХУДОЖНИКА БОРИСА ПІАНІДИ

Борис Піаніда

30 травня художнику, кандидату мистецтвознавства, доценту Київського державного художнього інституту Борису Микитовичу Піаніді виповнилося 60 років.

З нагоди ювілею в історико-краєзнавчому музеї міста Ірпеня на Київщині відкрилася виставка «Життя і твори художника Б. М. Піаніди» (з фондів музею). Ірпінь дарував натхнення багатьом митцям, а Борис Піаніда належить до тих небагатьох художників, які щедро віддячували Ірпеню своєю працею. Борис Микитович влаштував у місті приватний меморіальний музей свого вчителя Матвія Донцова у 1975 р. (!) й організував там дитячу художню студію, де безплатно навчав мистецтву юних ірпінців. Стараннями Бориса Піаніди в Ірпені було встановлено пам'ятник-стелу біля будинку, де прожив останній рік свого життя видатний український живописець Федір Кричевський. Коли в Ірпені міська бібліотека отримала нове приміщення, Піаніда подбав, щоб його прикрасили дипломні роботи випускників художнього інституту. Коли в місті організували Ірпінський історико-краєзнавчий музей, Борис Микитович надав для нього матеріали про ірпінських художників.

На виставці експонуються графіка і живопис Б. М. Піаніди. Він був чудовим графіком. Дивився на портретні замальовки роботи Бориса Микитовича – і бачиш людей, їхні характери. Звичайно, він віддав данину і лєнінській темі. А ось тематика Другої світової війни для нього не була кон'юнктурою. Війна обірвала його навчання у Харківському художньому інституті. Загинув на війні старший брат Олександр, офіцер радянської армії, який багато розповідав молодшим братам Борису і Володимирі про творчість Т. Г. Шевченка, І. Ю. Рєпіна, В. І. Су-

рикова та інших митців, заохочуючи хлопців до мистецтва. На виставці експонуються і фронтіві малюнки Б. Піаніди – художник і на війні залишається художником. У 1942 році поранення і контузія вивели солдата-десантника Бориса Піаніду з лав бійців. Він повернувся до навчання. У 1947 році Б. Піаніда закінчив з відзнакою Київський державний художній інститут, де навчався на живописному факультеті у майстерні професора О. Шовкуненка.

У 1951 році Б. М. Піаніда захистив кандидатську дисертацію з мистецтвознавства. Протягом наступних років написав і опублікував понад 250 різноманітних мистецтвознавчих статей в журналах «Народна творчість та етнографія», «Искусство» та інших періодичних виданнях. Найзначнішою з його друкованих праць є монографія про художника М. Донцова, видана в 1962 році. Одночасно з викладацькою діяльністю Борис Микитович проводив у художньому інституті значну громадську роботу. Був деканом факультету громадських професій, головою осередку товариства «Знання» при Київському державному художньому інституті, головним редактором інститутської газети «Мистецтво», секретарем кафедри рисунку та живопису і дружинником. Навчав дітей і молодь не лише в Ірпені, а й у двох художніх студіях у Києві.

Але передусім Борис Піаніда – художник. Широкий його творчий діапазон – від тематичних картин, портретів, пейзажів до монументально-декоративних розписів, мозаїк, вітражів, випалювання. Свій протест художника проти нищення гітлерівцями творів мистецтва Б. М. Піаніда виразив картиною «Варвари ХХ віку». З гіркою змалював митець руйнування, вчинені німецькими загарбниками на українській землі. Б. Піаніда також відтворив у своїх картинах багато мальовничих куточків природи та історичних пам'яток. У складі творчих гуртів архітекторів, художників, скульпторів Б. М. Піаніда виконав низку монументально-декоративних робіт у містах Донбасу, на Херсонщині, на батьківщині Тараса Шевченка в селі Моринці, у Ксаверівці на Київщині, в селі Піщаному на Черкащині, у ряді споруд житлового і громадського призначення в Києві тощо. Згадують, що Борис Піаніда був ерудованою людиною, добре знав творчість репресованих комуністичним режимом художників.

Картини Б. М. Піаніди зберігаються в художніх, історико-краєзнавчих та меморіальних музеях України, а саме – в Києві, Полтаві, Дніпрі, Миколаєві, Сумах, Лебе-

Борис Піаніда проводить навчальне заняття в художній студії

Борис Піаніда. «Перебендя». Фрагмент монументально-декоративного рішення центральної стіни фойє клубу в селі Моринці. Випалювання на деревопліті. 1964 р.

дині, Бердянську, Горлівці, Каневі, Яготині, Ірпені та ін.

Б. М. Піаніда був відзначений урядовими нагородами, а також різними грамотами. Помер він 8 березня 1993 року. Прожив би й довше. Але якось, коли Піаніда повертався пізно вночі з Києва, де навчав юних колег мистецтву, знайшлися виродки, які побили старого вчителя. Внаслідок побиття ребро художника вперлося в його легеню. Останні роки Борис Микитович дуже страждав. Він ходив зігнутий і не міг розігнутися. Він не міг лягти на ліжку і спав, сидячи в кріслі. Перед смертю художник заповів поховати його в українській вишитій сорочці біля могили свого вчителя М. Донцова. Останню волю митця виконали.

На жаль, після смерті Бориса Микитовича створений ним ме-

моріальний музей Матвія Донцова припинив свою роботу. Колишня завідувачка відділу культури Лідія Токарська, скориставшись певним психічним станом удови Бориса Піаніди Любові Іванівни, продала будинок і привласнила гроші.

Але Ірпінський історико-краєзнавчий музей зберігає пам'ять про видатного земляка. Режисер Ліна Агаркова створила два фільми про Бориса Піаніду. На жаль, на кінострічках художник Піаніда не зафіксований. У фільмах використано його фото, твори, спогади людей, які його знали.

Завдяки своєму таланту і доброті Борис Микитович житиме у пам'яті своїх сучасників, а також тих людей, які народилися і народяться після його смерті.

Але прикро, коли про Бориса Піаніду пишуть недбало, фальси-

фікуючи його біографію. Так, до 100-річного ювілею художника на Фейсбуку з'явилася стаття про нього за підписом Олени Плаксіної. Художника Леоніда Векштейна, в студії якого займався полтавський школяр Піаніда, Плаксіна назвала Вікштейн. Цікаво, що в буклеті, який Олена Геннадіївна видала до 90-річчя Б. М. Піаніди, вона називає його правильно: Векштейн. Виникає підозра, що Плаксіна, як Брежнев з анекдоту, свої твори не тільки не писала, а навіть не читала. Ще одне твердження: «У Самарканді вчилася з Піанідою і Тетяна Яблонська». Борис Піаніда після поранення і контузії дійсно продовжив навчання у Самарканді. А от Яблонська... Дивимось Вікіпедію і дізнаємося, що Тетяна Яблонська під час радянсько-німецької війни перебувала в евакуації у Саратовській області РРФСР, де працювала в колгоспі, була робітницею одного із саратовських підприємств. У Плаксіної (чи того, хто писав її статтю) такі знання з географії, що переплутали Саратов у Росії із Самаркандом в Узбекистані. Яблонська закінчила художній інститут у 1941 році й згодом у Києві була серед учителів студента Піаніди.

Оскільки Плаксіна працювала в Київській обласній психоневрологічній лікарні, то в мене складається враження, що хтось із пацієнтів цієї лікарні пише статті від імені Олени Плаксіної (вона ж усіх тонкощів краєзнавства не розуміє), навмисне робить помилки і потім регоче з тих, хто поширює і лайкає ці нісенітниці. Є інформація, яку можна перевірити. Але не все можна перевірити, сидячи за комп'ютером. Стаття Олени Плаксіної називається «Борис Піаніда, ірпінчанин з генами козаків та італійських художників». Плаксіна повідомляє, що дід Бориса Микитовича був італійським художником, а мати – козачкою. Справді, мені розповідали, що Борис Піаніда пояснював своє прізвище італійським походженням. Але й розповідали, що справжнє прізвище Бориса Микитовича – П'яніда. Оскільки воно схоже на «п'яниця», то Борис Микитович переробив його на милозвучне «Піаніда». Відома замітка в газеті, яку написав учень 9-го класу полтавської школи Борис П'яніда. На Будаєвському фарфоровому заводі працювали художники – двоюрідний брат і небіж Бориса Микитовича Борис та Юрій П'яніди. Тобто друга версія має документальне підтвердження. Але, можливо, рід Піанід походить з Італії. Ця версія

Борис Піаніда. «Юні кияни». Начерки

потребує окремого дослідження. Борис Микитович писав, що його мама була домогосподаркою. Козачкою була мати художника Донцова. Я писав про це у статті, присвяченій пам'яті Матвія Донцова. Плаксіна (чи невідомий нам автор тексту), ознайомившись із моєю статтею, зробили «дуже логічний» висновок, що оскільки мати художника Донцова козачка, то й матері інших художників теж козачки. Отут замислюєшся: що це – глузування з довірливого читача чи викривлена логіка хворої психіки? Я допускаю, що мати Бориса Микитовича могла бути козацького роду, але це теж потребує дослідження і підтвердження.

Таке недбалство, та ще й стосовно видатного художника, справляє неприємне враження.

Коли я згадую художника Піаніду, то в моїй пам'яті зринає спомин про відкриття Ірпінського історико-краєзнавчого музею у 1987 році. Очільники міста рушили до книги відгуків і раптом одразу відійшли вбік. Виявилось, що на першій сторінці книги відгуків червоніє якась пляма. Я досі не знаю, чи то був якийсь випадковий дефект, не помічений художником, який купував альбом для книги відгуків, чи хтось навмисно зробив капость. Виручив Борис Микитович. Він спокійно витяг із кишені лезо бритви, зчистив червону пляму і зробив перший запис. Написав у нижній частині сторінки. Верхню він залишив, очевидно, для очільника міста. Борис Піаніда був скромною людиною. І в цьому випадку проявилася його сутність. Він – кандидат мистецтвознавства, доцент Київського художнього інституту, засновник і завідувач меморіального музею. Інша людина на його місці покритувала б мене, тоді ще новенького директора музею, вказала на хиби. А Борис Микитович знав, що на відкритті можуть трапитися якісь негаразди, і прийшов з лезом бритви в кишені, щоб оперативно їх усунути. І спокійно це зробив, ні на кого не нарікаючи. Таким був художник Борис Піаніда.

Анатолій ЗБОРОВСЬКИЙ,
директор Ірпінського історико-краєзнавчого музею

ОДИН ІЗ ОСТАННІХ РОМАНТИКІВ

У київській галереї «Митець» відкрилася ретроспективна виставка скульптора Мар'яна Івановича Савельєва (1932–2013), відомого представника київської школи образотворчого мистецтва. Звичайно, при цьому було дотримано усіх заходів безпеки, яких вимагають умови карантину, зазначила директорка галереї – заслужений працівник культури України, мистецтвознавець Карина Кравець.

На виставці, організованій за підтримки сина скульптора Івана Григор'єва, можна побачити не лише скульптуру, а й ранні малюнки митця.

Народився Мар'ян Савельєв на Луганщині, потяг до малювання відчув змалку, тож цілеспрямовано вступив у Київський державний художній інститут (нині – Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури) і успішно його закінчив у 1958 році. Майстерня корифеїв українського мистецтва, педагогів І. Макогона та О. Олійника, сформувала митця. Академічні риси, притаманні українському образотворчому мистецтву другої половини ХХ століття, червоною стрічкою пройшли через творчість Савельєва. Він увійшов у династію відомих художників Григор'євих як самобутня творча особистість.

Скульптор бездоганно володів пластикою, наповнюючи свої твори теплом людяності, замріяності, правдивості. Як зазначила керівник секції скульптури КОНСХУ, заслужений діяч мистецтв України Аліса Забой, Мар'ян Савельєв – останній романтик, який, не шукаючи «вигідних героїв», сміливо обстоював своє власне мистецьке бачення.

М. Савельєв працював у монументальній скульптурі. Він залишив для історії пам'ятники В. Крищенку, А. Малишку, П. Усенку, чимало творів присвятив видатним вченим Київського політехнічного інституту. Понад 100 творів майстра у мармурі, бронзі, дереві, кераміці поповнили скарбницю українського мистецтва.

Скульптура вимагає від автора особливого творчого бачення, він має відчувати у звичайному бруську або кам'яній глібі кінцевий результат, якого треба добитися методом відсікання зайвого. Особливої оригінальності М. Савельєв досягає в образі «Терпсихори», у «Золотому руні» та у парній скульптурі матері з сином, якій притаманна глибока психологічність. І якщо середньовічну скульптуру називають «Біблією для неписьменних», то

твори Мар'яна Савельєва наповнені філософськими роздумами про споконвічні цінності, що, безумовно, свідчить про любов художника до людей та його відданість мистецтву. Ось чому у представлених творах ми відчуваємо причетність до таїнства у передачі внутрішнього стану обраних моделей, поділився враженнями голова Київської організації НСХУ, заслужений скульптор України Віктор Коновал.

У 1976 році у Миколаєві відбулася групова виставка вихованців Київського художнього ін-

ституту за участю М. Савельєва. Уже тоді відчувався впевнений стиль скульптора, який на підґрунті реалістичного мистецтва умів створити роботи з імпресіоністичною аурую та особливою динамікою, нагадав заслужений художник України Олександр Міловзоров.

Півсторіччя скульптор присвятив жіночій темі. Початок було покладено ще у дипломній парній композиції «Купальниці». Згодом упродовж усього життя М. Савельєв творив свою галерею жіночих образів, зобра-

жаючи представниць різних професій: студенток, кухарів, манекениць і навіть кондукторку – скульптор бачив у них насамперед лірику, романтику, відвертість. Слід відзначити прагнення Савельєва прикрасити світ за законами краси і гармонії. Тут йому допомагає вільне володіння пластичною анатомією, яку він засвоїв ще у студентські роки. Автор легко оперує складними ракурсами, що дозволяють надати скульптурі динаміки, створити ефект руху, дійства. Мабуть, тому виникає стан діалогу художника, твору і глядача.

Савельєв володів майже усіма техніками скульптури, але, на мій погляд, у всій повноті майстрові були підвладні дерево і бронза – поляри щодо обробки матеріалу. На виставці також можна побачити малюнки вугіллям, олівцем, сангіною, що несуть естетичний настрій, доповнюють біографію митця. Відчувається, наскільки художника бентежать родинні відносини, збереження пам'яті поколінь. В образах сина і матері він розкривається як лірик та романтик.

Мар'ян Савельєв увійшов в історію українського мистецтва завдяки бездоганній пластиці його творів. Через об'ємне моделювання скульптор передав позитивну енергетику іншим. Художні образи, відверті й гуманістичні, пробуджують у глядача глибокі почуття. Саме тепер, у часи пандемії, вони викликають думки про те, що необхідно змінити ставлення людства до навколишнього середовища, очистити суспільство від негативу задля збереження життя на планеті.

Валентина ЄФРЕМОВА,
мистецтвознавець, заслужений
працівник культури України
Фото автора

ЛЮБОВ ДО МИСТЕЦТВА КРІЗЬ ПРИЗМУ ЖИТТЯ

Її творчість – явище яскраве й гармонійно вращене у мистецький організм Опішного останніх трьох десятиліть. Її мистецтво зогріто великою любов'ю до Батьківщини. Її майстерність пройнята щирістю, іде від народної мудрості й від знання життя, а образи її творів близькі й дорогі народові.

Ці слова – про талановиту опішненську гончарку, вправну майстриню глиняної іграшки і прекрасну людину – Валентину Лобойченко, яка днями відсвяткувала свій ювілей.

Народилася Валентина 13 червня в Опішному в родині простих робітників Григорія та Катерини Радченків. Батько – водій-крановщик, а мати – сортувальниця посуду в заводі «Художній керамік». Саме мамина професія і вплинула на подальшу життєву стежину жінки. «Скільки себе пам'ятаю, я завжди просила маму взяти мене з собою на роботу. Дуже я любила ходити в завод. Бувало, що разів десять на день його весь оббігаю, навіть запах пам'ятаю, який там був. На заводі мене знали всі, бо скрізь мені треба було все подивитися й обов'язково задати тисячу питань. Жінки-малювальниці не дуже любили, коли я приходила, все сердилися, що я їм надокучаю. А от гончарі спілкувалися зі мною залюбки й дозволяли довго спостерігати за їхньою працею», – розповіла Валентина.

Найулюбленим місцем Валентини в заводі був склад кераміки. «Якщо мене не могли довго знайти, значить, я на складі, – згадує мисткиня й посміхається, – там я могла сидіти годинами. Полиці просто ломилися від продукції! А від різноманіття форм, орнаментів і кольорів у мене аж очі розбігалися. Саме тоді я й прикипіла всією душею до опішненської кераміки».

Валентина не лише любила дивитися на прекрасні вироби, а й бралася ліпити власноруч. «Мнула в руках глину й щось там ліпила скрізь і завжди. Носити додому глину бабуся мені заборонила, бо я все вимазувала. Тоді я записалася у творчу студію «Сонячний круг», яку вела чудова вчителька-майстриня Галина Василівна Редчук. Приходила я туди найпершою, а йшла останньою. Там моя творча натура відігравалася сповна: спробувала я себе у фотографії, вишивці, різьбярстві, малюванні... тобто в усьому, що там пропонували.

Та все ж працювати з глиною було для мене найприємнішою справою».

Ось так і проходило безтурботне дитинство майбутньої майстрині. Коли настав час обирати професію, без вагань поїхала вступати до Миргородського керамічного технікуму (нині – Миргородський художньо-промисловий коледж імені Миколи Гоголя Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка). «Пам'ятаю, коли я приїхала здавати іспити, – розповідає Валентина Лобойченко, – дуже розпереживалася, що не вступлю. Мені здалося, що всі дуже підготовлені приїхали, а я ні». Та все склалося добре, і Валентина здобула омріяну професію. 1999 року вона повернулася до Опішного дипломованим майстром-художником і одразу пішла працювати в омріяний завод «Художній керамік» творчим майстром. «Взірцем майстерності для мене була Розалія Трофимівна Чабаненко, – пригадує мисткиня. – Щойно я прийшла працювати у «Творчу майстерню», то робоче

місце облаштувала біля неї. Взагалі, своїм професіоналізмом я завдячую саме Розалії Трофимівні. Вона зробила для мене багато. Особливо стійко відповідала на всі запитання й терпляче показувала знову й знову все, що в мене не виходило».

Завдяки професіоналізму, відповідальності й добросовісному ставленню Валентини до роботи їй запропонували посаду інженера по якості.

Не забарилося й особисте щастя. Познайомилася зі спорідненою творчою душею Іваном, який теж любив глину і працював творчим майстром у заводі «Керамік». Після весілля Валентина перейшла працювати в завод до чоловіка. Там вони створили творчий тандем – він виготовляв великі набори посуду, а вона їх оздоблювала. Після декретної відпустки майстриня на роботу не поверталася, а виготовляла глиняну іграшку на замовлення вдома. Саме тоді вона користувалася великим попитом серед власників сувенірних магазинів. Згодом спра-

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ-ЗАПОВІДНИК УКРАЇНСЬКОГО ГОНЧАРСТВА В ОПІШНОМУ

У ПОЛОНІ ОПІШНЕНСЬКИХ БАРВ

**Виставка
творів кераміки
Валентини Лобойченко
(Опішне)**

**до 50-річчя
від дня народження**

www.opishne-museum.gov.ua

ви в заводі почали гальмувати, заробітну плату затримували, а то й узагалі не давали. Чоловік Валентини був змушений звільнитися. Удома подружжя працювало в чотири руки. Власного горна родина не мала, тож за окрему плату випалювали свої вироби в заводі.

«Працювала я вчителем гончарства у Державній спеціалізованій школі інтернаті I–III ступенів «Колегіум мистецтв у Опішному», згодом вела гурток «Гончарик» у дитячому садку. Потім мені запропонували посаду майстра в Національному музеї-заповіднику українського гончарства в Опішному. У музеї ліпила іграшку, проводила майстер-класи з ліплення та гончарства для відвідувачів», – розповідає Валентина.

Нещодавно на запрошення власника парку розваг у місті Колобжег (Польща) вона демонструвала виготовлення опішненської глиняної іграшки відпочивальникам. «Переважно відвідувачами парку були поляки й німці, – зауважила мисткиня, – у їхніх очах я бачила величезний захват від моїх виробів. Вони навіть не вірили, що кожну іграшку я роблю окремо, а не вливаю у форми. Постійно просили показати цю форму. А коли вони бачили, що мої коні, олені, півники ще й свистять, то взагалі не стримували свої емоції й раділи, немов діти».

Нині Валентина Лобойченко знову творчо працює вдома, дбає про родинний музей кераміки. Її чоловік почав формувати його ще зі шкільних років. «Ще дитиною, – каже Валентина, – він полюбляв збирати різні глиняні вироби і мріяв про великий музей. Потім доповнював власними виробами».

З нагоди ювілею мисткині Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному експонує у виставковій залі Центру розвитку духовної культури виставку творів кераміки Валентини Лобойченко «У полоні опішненських барв», де представлено найрізноманітніші глиняні іграшки з фондової колекції Музею-заповідника. Усіх, хто цікавиться народним мистецтвом, бажає побачити опішненські вироби, познайомитися з творчістю талановитої майстрині, запрошуємо до виставкової зали. Експозиція відкрилася 16 червня 2020 року і триватиме місяць.

«Я щиро вдячна Національному музею-заповіднику українського гончарства в Опішному за організовану виставку. Мені надзвичайно приємно, що моя творчість не є байдужою людям. Дивлячись на експозицію своїх робіт, я вкотре переконуюся, що обрала правильний життєвий шлях», – зауважила Валентина Лобойченко.

Світлана ПРУГЛО, інформаційна служба
НМЗУГ в Опішному

БОРИСУ БУЄВСЬКОМУ – 85!

7 червня 2020 року відомий український композитор Борис Михайлович Буєвський святкує своє 85-річчя. Народився він у Кривому Розі, музикувати почав ще з дитинства – навчався у Криворізькій музичній школі, згодом – в музичному училищі при Ленінградській консерваторії, а по її закінченню – у Харківській консерваторії по класу композиції.

Георгій ЛУК'ЯНЧУК

Після завершення навчання переїхав до Києва, де й відбувся його творчий злет. Композитор створив десять симфоній, ораторію «Мандрівки серця» на вірші Ліни Костенко, два балети, шість концертів, камерні, інструментальні та вокальні твори, близько 100 ліричних пісень, музику до 50 фільмів різних жанрів, музику для театру, радіо й телебачення. А мультфільми з його музикою

полюбилися дорослим і дітям – серед них і знаменитий мультік «Як козаки у футбол грали». Бог дарував йому не тільки музичний талант – Борис Михайлович продовжує свою творчу роботу на літературній ниві. У його доробку вже понад 50 «оповідок», як він сам їх називає... Пише українською і французькою мовами. Редакція «КіЖ» публікує одну з «оповідок» із надією на те, що читачі сприймуть її з прихильністю, і з побажаннями творчої наснаги й міцного козацького здоров'я ювіляру.

БОРИС БУЄВСЬКИЙ

КОРОТКІ ПОЯСНЕННЯ ДО ДЕЯКИХ ТВОРІВ (ФРАГМЕНТ)

Стосовно сприйняття музики різними категоріями людей український композитор старшого покоління Лятошинський Б. М. висловив досить оригінальну думку: «Дилетанти музику люблять, але не розуміють її. Композитори музику розуміють, але не люблять. А музикознавці музику і не люблять, і не розуміють!». Хоча, на мою думку, ця сентенція суперечлива, із обережності на всяк «пожежний випадок» я завжди даю мінімальні пояснення своїх творів і навіть пісень, тим більше людям, для яких українська мова є іноземною...

Наважусь ставити собі в заслугу те, що під час активного поширення мікрофонних співаків, так званих «шептунів», я свідомо протистояв цій моді повноцінним і динамічним співом кращих солістів Опери і Філармонії в супроводі великого симфонічного оркестру. Деякі пісні було побудовано на фольклорних національних традиціях, інші ж, завдяки розгорнутому розвитку вокальної

партії і оркестру, виходили за межі куплетної пісенної форми і нагадували скоріше оперні монолози... Серед них вирізняються такі, до загальної розгорнутої фактури яких було включено також масу мішаного великого хору. Це пісні монументального характеру – «Великі Пісні».

Із сердечною теплотою було написано кілька інтимних пісень, як, наприклад, проникливий спів про любов до рідного краю на вірш Миколи Вінграновського «Все при мені». Переважну більшість моїх пісень було записано на Українському радіо Миколою Кондратюком – співаком з потужним і красивим баритоном, для якого вокальні технічні труднощі не робили ніяких турбот. Свого часу співак стажувався протягом трьох років в Італії у всесвітньо відомому міланському оперному театрі Ла Скала.

Видатні вокалісти Бела Руденко і Юрій Гуляєв, що стали солістами московського Большого театру, також доклали зусиль до інтерпретації моїх пісень. Бела Руденко, до речі, має біографію незвичайну. Під час Другої світової гітлерівські солдати розстріляли на Україні її батьків – юдеїв, а вона залишилася живою тільки завдяки одній українській родині, яка, ризикуючи життям, приховала маленьку Белу, змішавши її між своїми дітьми, і цим врятувала від карної експедиції. Тепер вона носить прізвище своїх українських батьків.

Одного разу, коли Бела була ще солісткою Київської опери, вона звернулася до музичної редакції радіо з проханням зробити мені спеціальне замовлення – створити для неї ліричну естрадну пісню. Така незвичайна пропозиція була справжнім сюрпри-

зом для працівників радіо (і для мене також!), бо сучасна естрада у поєднанні з віртуозною колоратурою становить комбінацію надоригінальну і досить ризиковану. Однак, розраховуючи на високу технічну професійність Оперної Діви, мені вдалося вийти з цієї надзвичайно складної ситуації без втрати обличчя. Так з'явилася пісня «Синя ніч над Дніпром» на вірш Тамари Коломієць.

Про несподівану долю іншої пісні мені розповідали знайомі – вона зробилася ліричним гімном у протестантських сектах України, і сотні молодих людей одружувалися під звуки пісні «І краплині впасти я не дам на тебе» на вірш Тамари Коломієць «Засвітилися далі росами умить»...

Кожна мелодія має якусь свою історію. Ось, наприклад, обідає у мене Григорій Тютюнник на Русанівці. Після обіду пропоную йому послухати касетку з однією моєю піснею, щойно записаною на Українському радіо, а сам собі гадаю: «Йому тільки ліричної пісні зараз не вистачало – з усіма його неприємностями купи!». Але він каже: «Давай!». Послухавши запис, Григорій раптом підхоплюється, робить крок туди, крок сюди... «От написано!» – каже таким голосом, ніби йому горло перехопило. Затим – рішуче: «Дай мені цю касету, я її Гончареві покажу!». Взявши касету, більше ні слова не кажучи, пішов з хати. А я подумав собі: «Оце погуляти...».

Але десь через два дні рано-вранці маю телефонний дзвінок. Незнайомий жіночий голос сердито каже: «Це дружина Григора!

Зайдіть та заберіть свою касету, бо він уже дві доби без перерви її слухає і п'є...». Ось така історія трапилася з піснею «А вони летять» на вірш Станіслава Реп'яха у виконанні Миколи Кондратюка (спільно з хором та симфонічним оркестром Українського радіо).

Романси на вірші Поля Верлена «Вітру журба» написано завдяки Миколі Лукашеві, який, будучи у Ворзелі, робив свої геніальні переклади, а я приходив до нього на дачу, брав щойно перекладений вірш і відразу ж сідав за написання музики до нього... Так з'явився цикл романсів на тему Верлена. Художня рада Українського радіо дала згоду на фондовий запис «Вітру журби» у виконанні Лариси Остапенко з Симфонічним оркестром, але щоб він був урешті-решт записаний, нам прийшлося 8 (!) разів приходити на запис, який весь час хтось скасовував...

Балет «Устим Кармелюк» – концерт для українського фольклорного оркестру (твір свого часу був заборонений ідеологічним відділом КПУ – Ред.), присвячений національному герою XVII сторіччя. 1-а його частина побудована, як і весь концерт, на інтонаціях народних козацьких пісень. Центром 2-ї частини є «пісня – мрія» про небо, що є цариною любові. 3-я частина експонується історичною панорамою Карпатських гір, що рясніє різноманітними авантюрами. У цьому творі подається цілий фестиваль народних українських інструментів, їхніх технічних віртуозних можливостей разом з емоційною силою хорового співу.

НЕГОЛОСНІ РОЗМОВИ: ПРО КАРТИНИ ОЛЬГИ УЛЬЯНЧИК

Ольга Ульянчик народилася в Києві. Малювала з дитинства, навчалася в Республіканській художній середній школі ім. Т. Г. Шевченка, пізніше – у Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури, де її викладачами стали В. Шаталін і М. Гуйда. Молода мисткиня займається також графічним дизайном та ілюстрацією, але насамперед є живописцем.

Оксана ЛАМОНОВА

Можливо, найважливішою – і вже безсумнівно найчарівнішою – особливістю живопису Ольги Ульянчик є його камерність, майже інтимність. Кожна з її картин схожа на ліричний вірш, тиху мелодію, а понад усе – на неголосну, до-

вірливу розповідь: не так про те, що вразило або навіть приголомшило, як про те, що любиш, по-справжньому і назавжди. Саме тому, здається, її портрети – це зображення найближчих людей.

Але найчастіше художниця створює натюрморти та пейза-

жі. Адже вона «любить їх малювати». Звичайно, це може бути просто букет – жовтих троянд чи білих хризантем. Або ледь-ледь рожеві айстри, що опинилися поряд із пурпурними плодами граната на знов-такі білій скатертині – яка розкіш для справжнього живописця! Але є

ще й, так би мовити, «натюрморти-вистави», де речі зустрічаються зовсім не випадково, тому що між ними виникає така собі «беззвучна розмова». Що ж до глядача, то він радше відчуває, аніж чує певну історію – прекрасну і таємничу, «осінню» чи «зимову». Саме таким є «Зимове вікно» із яблуками та сухими квітами на неосажному, як здається, підвіконні – або «Осінній букет», де тлом для букету кленового листя стає знов-таки вікно, за яким – вечір, і засвітилися вже вікна будинків навпроти...

Ольга Ульянчик – майстер пейзажного етюдів з натури – сільського, приморського; етюдів, сповненого світла й повітря, що зберігає, здається, всю свою первинність та свіжість. А проте найвиразнішими її пейзажами є інші – неспокійні, майже фантастичні, а ще краще ска-

зати – магічні, як-от «Кінець зими» чи «Великодня ніч». У них – мряка або темрява, дороги за горизонт, замкнені куточки двору, улюблені авторкою тополі, що здаються вже навіть не високими, а височезними, а ще – світло: останнє чи перше вікно, червонувате або сліпучо-біле, безсонні міські ліхтарі... Тут мисткиня, немов казкава заклинателька – володарка стихій, утримує та стримує величезну внутрішню енергію – не обов'язково негативну, але грізну та непередбачувану. Мелодія твору стає майже «органною» за своєю могутністю. Втім, як і у справжній органній музиці, продовжити її можуть – і мають – звуки найтихіші та найніжніші: яблука, апельсини, осінні листя у скляному глечикі або дівчинка з іграшковим крилатим єдинорогом, молодша з двох дочок художниці...

ВКРАЇНСЬКА УКРАЇНА – ЩЕ ГРЯДЕ!

Є особистості, думки яких, твори й осягнення живуть ще довго після їхнього відходу у вічність. Кожне нове покоління по-своєму відкриває ці непересічні історичні постаті, які ще за життя стали втіленням Духа нації, виразниками її найсокровенніших мрій і сподівань, глибинних смислів, моральних ідеалів, філософських вимірів буття.

Саме такою особистістю був наш український філософ Григорій Сковорода, творчість і життя якого досі збуджує суспільні рефлексії, надихає на поетичні рядки, філософські осмислення, духовні відкриття. Особливо ми звертаємось до його праць напередодні 300-літнього ювілею, що дає нашій пам'яті живлющий струмінь національної енергії, робить нас кращими, чистішими, мудрішими. Тому назва рецензованого мною видання є не лише поетичною, а й актуальною.

Варто зауважити, що сквородинівська тема не є для Дмитра Шупти «ювілейною даниною», адже постать та ідеї філософа вже не одне десятиліття провокують поета на осягнення – ще з 1972 року в періодиці вряди-годи з'являлися уривки з його поеми про Г. С. Сковороду. І слово осягнення не є випадковим, бо саме так ще на початку 90-х років минулого століття поет назвав свою ліричну поему, що своєрідно позначила авторське наближення до постаті любомудра, яке триває й досі. Ця поема, що побачила світ 1993 року, завершила сучасне видання у форматі вокального циклу (композитори В. Стеценко, П. Лойтра). Це авторське рішення має свою мотивацію, але її значимість як власне поетичного тексту досить велика, тому що у Сковородиніані Дмитра Шупти виразно заявлені дві тенденції осягнення: одна з них суто лірична, пов'язана із суб'єктивним переживанням феномена Сковороди, а друга – аналітична, скерована на певну реконструкцію фактів біографії, напрямку життєвого і творчого пошуку мислителя-любомудра.

Саме такими поетичними роздумами-ремінісценціями є поезія Дмитра Шупти. Літературно-музичне видання «Осягнення» створене у співпраці з композиторами Петром Лойтрою та Володимиром Стеценком, які написали музичний супровід до програмових поезій поета.

У першій частині книжки вміщено 22 сонети під назвою «Сповідую Сковороду». Цей заголовок – немовби філософське кредо самого Дмитра Шупти: «Я міряю часи Сковородою, Як днями землю міряли колісь» – зізнається поет в сонеті №7. Нас, сучасників, досі вражає, що жоден твір Сковороди не був опублікований за його життя: для дослідників його творчості досі залишається за-

гадкою – звідки широкі верстви народу були знайомі з творами великого філософа? Звичайно, мандрівний спосіб життя давав змогу живого спілкування з багатьма людьми, кожен з яких зберіг свої спогади й оповіді про ці пам'ятні зустрічі; відомо також про існування кількох сквородинівських гуртків, у яких бесіди й дискусії давали йому самому запал на створення численних філософських діалогів. Його думки були суголосні народному життю, його світоглядним і моральним нормам – тому були близькими й залишали в пам'яті глибокий слід.

Натхненний творчістю Григорія Сковороди поет Дмитро Шупта починає свою поетичну збірку з величної картини життя Всесвіту:

Несуть крізь час нас коні норовисто

Чумацьким Шляхом – Зоряним Шосе.

Та в цьому космічному океані присутні не лише сили добра, які приносять «Добру Вість», а й злі, підступні й шкідливі сили Князя Тьми. Народна моральна традиція знає, що лише чисті, Богами покликани лицарі здатні перемогти темряву й очистити Всесвіт від зла. За влучним висловом професора Володимира Шаяна, «Григорій Сковорода – лицар Святої Борні». Саме цю сторінку його духовної боротьби, на думку професора, нам ще належить зрозуміти й осмислити, бо ми нині лише розпочинаємо осягати ті істини, що їх висловив у своїх творах великий філософ. У поетичній формі осмислює цю істину і поет Дмитро Шупта, він запрошує шанувальників поезії й мудрості до цього осягнення:

З високостей тим навіть падать м'якше,

Хто чує Голос Духа день при дні.

Сковороду сприймаєм не інакше, Як Лицаря Священної Борні.

Частина друга «Сковородинівських діброви» присвячена поетичному осмисленню, зокрема, образу дуба як священного дерева українців, улюбленого рослинного тотема, дерева Бога святої борні Перуна. Поет не може обминути таку сутнісну категорію, як тандем «людина – дерево»: «Є дуб у нашій Україні, З яким дружив Сковорода». Із цим священним деревом нерозривно пов'язані й інші велети духа українського народу: Іван Мазепа, Максим Залізняк, Тарас

Шевченко, Борис Грінченко, козак Холодного Яру... Наскрізна думка цих поезій – проростання жолудів священних дубів як розкриття таїни єдності предків з нащадками, пробудження священної пам'яті народу. Не випадково уже в наш час шириться ідея насадження «Сковородинівських дібров». Ще до 250-річчя від дня народження Сковороди на його батьківщині висаджена дубова алея з 250 жолудів, привезених від вікового дуба Сковороди, де спочиває Григорій Савич. 300-ліття Велета Духа зобов'язує нас увічнити його пам'ять дібровами, в яких по 300 живих дубочків зеленітимуть по всій Україні.

У частині третій під назвою «Шлях істини» Сковорода осмислений автором як Князь Світла, який перемагає князя Тьми... Та чи змогли сучасники визнати генія свого народу за його життя? Ця проблема існує, либонь, у всі віки: «Мене впустила в двері вся Європа, А ви їх зачинили назавжди». Незважаючи на це, філософ піднімається над побутовою опалістю своїх сучасників, бо творення добра для нього – вище благо: «Із серця мого вогняного Я викресу іскру доби» – говорить поет у вірші «Іскра серця». Тож ці відверті рядки поета Дмитра Шупти звернені не лише до морально-етичних архетипів, а й до проблеми розпізнавання справжніх національних лідерів, що в українців розвинуте доволі слабо та, ймовірно, і стає чи не головною причиною всіх наших поразок. У вірші «Шлях істини» поет торкається образу Змія, який «обвиває в'юнку остержень костура», хоча й не зроблено акценту на Змієві «Ікони Алківіадської», але наголошено на тому, що істина Сковороди таки перемагає:

Над бездихання Мертвої Матері Тонкий піднявся Світ Сковороди.

Загалом у збірці чимало біографічних мотивів з життя мандрівного філософа, окремі вірші стосуються як його закордонних подорожей (Італія, Токай, Словаччина, Чехія, Польща, Австрія, Франція), так і українських мандрівок, місць замешкання на довший чи коротший час – це, зокрема, Житомир, Малин, Овруч, Переяслав, Харків, Полтава, а далі й російські терени, з яких філософа непероборно тягнуло в рідні краї. Поет ніби простежує «сліди мандрівника Сковороди», а водночас знаходить паралелі з нашою сучасністю, що вдало єднає минуле з нашим сьогоденням в єдину духову істину.

Частина четверта збірника під назвою «Кам'яна Могила» – це рефлексія на біографічне припущення: «мандрюючи з Харкова через Ізюм, Слов'янськ, Бахмут, Ровеньки до свого родича в Таганрог, Григорій Савич Сковорода тоді ж відвідав і Кам'яну Могилу». Поет пов'язує життя національного філософа зі знаковими місцями України, яким, без сумніву, є Кам'яна Могила з Молочною річкою як сакральний центр давньої прабатьківщини русів-українців:

Можливо, ми від цього маєм трату, Якої не роз'яснимо попу:

Пристав ковчег наш не до Арарату, А до ріки Молочної в степену...

Такі знакові локуси рідної землі поет бачить своїм духовним зором і вміло передає читачам ту сув'язь минулого, теперішнього і майбутнього, що насправді стає суцільним видивом духу України. Справді, значна частина Сковородинських відкриттів духових істин ще очікує на своє прочитання, допомагає очистити душу кожного з нас і народу в цілому. Як вважає поет, зі Сковородою ми стаємо кращими:

Ми ж з ним душі міняємо подобу І стаємо душею молоді,

Вичавлюєм щораз раба-неробу

І проростаєм, наче жолуді.

На загал морально-етичні, як і педагогічні погляди Сковороди представлені нашим літературознавством доволі широко. Уже написано сотні сквородинознавчих праць, твори філософа в Україні вже видано у повному обсязі в авторитетній академічній інтерпретації та з науковими коментарями професора Леоніда Ушкалова, проте досі залишається маловідомим Шаянове осягнення великого Духа Сковороди, не прочитане сповна, не засвоєне українським суспільством. Проте певна суголосність заявляє себе поетичними рядками Дмитра Шупти. Він пов'язує духовне прозріння Сковороди не стільки з ортодоксальною думкою доби, скільки з індивідуальним духовним проривом:

Потоком Світла від Святого Духа Невідворотність істини тече.

Цей аспект духовної боротьби Сковороди поет ширше розкриє у п'ятій частині збірки під назвою «Сковорода над Велес Книгою». Твору передує епіграф із Бориса Ребіндера, який припускав, що наш філософ міг працювати у маєтковій книгозбірні Якова Донець-Захаржевського у Великому Бурлуку, що на Харківщині, у 1788–1789 рр.. Додамо, що цікаво з цього приводу міркує і сучасний дослідник Ігор Рассоха, який слушно зауважує, що «непрямих доказів можливого знайомства філософа із загадковим рукописом (ВК) більш ніж достатньо». Про це свідчить сам Сковорода, присвятивши один зі своїх творів саме Якову Донець-Захаржевському, – вони були добре знайомі. Як відомо, саме в цій бібліотеці були знайдені дошки Велесової Книги. Отже, Г. Сковорода, «покликаний Великим Бурлуком» (як називає його поет), знавць багатьох давніх і сучасних йому мов, не міг обминути своєю увагою раритетну збірку, написану на дубових дошках. Щоправда, зустріч Сковороди з вірою предків відбулася вже наприкінці його дивовижного життя, але ця зустріч була підготовлена кількома десятиліттями його студювання Біблії й, нарешті, її верифікацією, про яку досі воліють зберігати мовчанку навіть сквородинознавці. А завершилося це студювання, що тривало майже все життя філософа, – її критичною герменевтикою.

Почуття захвату Сковороди Велесовою Книгою, перші труднощі прочитання незвичного письма, трепетне передчуття відкриття таїни цих волхвівських послань, і «мудреця сум'яття передвісте», таке близьке й самому автору поезії, майстерно передано Дмитром Шуптою:

Премудрі «доцьки», зв'язані у куль.

Тисячоліття – у рядках нестертих!

Прапредками сповідуваний культ Пошанування Пращурів безсмертних.

Ці стародавні, місцями частково пошкоджені дошки зі старовинними, либонь ще «передкириличними» літерами для Сковороди були безцінним духовним дарунком, бо як говорить поет:

В бібліотеці брав Сковорода

Для себе те, що духом не старіє...

Ця поезія – на мій погляд, одна з ключових – відверто повідає, що наше письмо існувало задовго до Кирила і Мефодія; це змушує уважного читача замислитися про тривалі фальсифікації нашої історії, політичний примус і церковне насильство над душею й духом народу – отже, відкриває ще одну з тих сокровенних істин, які старанно приховувалися, а саме – щодо підміни віри, про що з Велесової Книги міг довідатися вже й Григорій Сковорода:

Ишлося про Писемності Часи

Задовго до Мефодія й Кирила.

Далеким рідновірів голоси

Йому Священна Пам'ятка відкрила.

На небі – душі Предків і Боги,

Це Рідна Віра твердить до знемоги.

Вони знаидадуть всіх нас берегли

І надихали нас до перемоги.

По-своєму поетично й переконливо через метафору «золотого пута» висловив автор сквородинське «Світ ловив мене – та не спіймав!»:

Але то так здається, що ніде

Й ніхто вже за тобою не полює,

Ніхто на тебе невід не плете,

Твій кожен крок і подих не чатує.

Твій душолюв, сказившиися, лютує,

Що ти обходиш пудо золоте.

Частина шоста «Князь Світла» присвячена осягненню того життєвого періоду філософа, коли він змушений залишити Переяслав, прямує до Харкова й далі... Його поведирями у мандраж стають лелеки, перепілки, жайвори та музика його сопілки, а в серці – родинне гніздо у селі Харсіках, мальовничі береги річки Многи, що на Полтавщині:

У Центрі Світу – його Харсіки,

Де очікують рідні батько й мати.

А блудний син їх, що без опіки,

Мандрує Світом, та що казати?

Цей мотив близький Дмитрові Шупті як земляку великого філософа (народився у с. Курінька Чорнухинського району на Полтавщині). Він продовжує його і в сьомій частині «Під калиною Харсік», що відкривається віршем «Пуповина», своєрідним мотто до якого є такий науковий факт: «Німецький учений-славіст Едуард Вінтер, покладаючись ви-

ключно на документи, які зберігаються в архівних сховищах ФРН, у нарисі про Г. С. Сковороду чітко зазначив, що наш філософ народився в селі Харсіках»:

*В Харсіках батько мав хатину,
Там під калину закопав
Мою родиму пуповину,
Щоб я цих місць не забував.*

Для Дмитра Шупти вкрай важливим є відновлення цієї біографічної точності, віддання справедливості щодо місця народження національного пророка Сковороди. Відчуття святості локусу, який народжує генія нашого народу, має у своїй основі онтологічне значення для всієї нації. Напевно, таке світосприйняття ґрунтується на переконливій концепції поета, яку свого часу він висловив як «ідею геокосмічної ареальності». А це також одне з тих духовних осягнень, які нам ще треба пізнавати й осмислювати.

У частині восьмій збірки вміщені «Вокальні цикли», де подано ноти до пісень та літературно-музичні композиції. «Слово і музика були вірними супутниками Григорія Сковороди» – сказав у передмові до видання президент Міжнародної літературно-мистецької Академії України Сергій Дзюба. Тому поява музики Петра Лойтри та Володимира Стеценка на слова поета є цілком закономірною в українській культурі. Поетична душа народу потребує свого втілення в рідній народній чи авторській пісні. Відомі українські композитори творчо підійшли до музичного супроводу оригінальної віршованої філософії Дмитра Шупти. У великий ювілейний рік Григорія Сковороди ця збірка буде вагомим дарунком усім українцям, шанувальникам філософії Сковороди й любителям поезії, працівникам культури, які організовуватимуть святкові культурно-мистецькі заходи – ці твори мають звучати і в концертних залах, і в школах та університетах.

Поєднання філософії, поезії й музики – унікальний мистецький засіб, що має сильний емоційний, інтелектуальний та просвітницький вплив. Поетичні образи Дмитра Шупти, що у метафоричній та історичній ретроспекції глибинно поєднані із сучасним буттям, справді стають осягненням істин, які шукав і знайшов сам Сковорода. Збірка «Осягнення» ще подарує уважному читачеві багато цікавих відкриттів, спонукає до подальших пошуків істини, наснажить на добрі справи для нашої рідної України в її вічній екзистенції на Чумацькому Шляху. Хочу завершити цю рецензію на збірку поезій і вокальних творів знаного поета оптимістичними рядками самого автора Дмитра Шупти – він упевнений, що лише з нашим осягненням рідної Істини:

*Українська Україна – ще гряде,
Як упадуть олігархічні мури
І владу візьме плем'я молоде!*

Галина ЛОЗКО, доктор філософських наук, професор, член НСПУ

НЕПЕРЕДБАЧЕНА

Непередбачена, дивна і трішки смішна,

Ледь іронічна, фантомна у фатумі фабули,

Дивиться ніжно на тебе по тойбіч вікна,

Кличе благально в майбутнє свідоною звабою.

Вперто веде за собою плутаним кольором фраз,

Завше невчасна, манерам людським добре навчена,

Ніжна в любові, трепетно щира. Та враз...

Розчаруванню ця мить признає побачення.

Вірш називається «Непередбачена», і він одразу ж привертає увагу своєю несподіваною, парадоксальною свіжістю та чарівністю. Наразі маємо нову чудову, яскраву книжку віршів 33-річної Юлії Сільчук «Реінкарнації», яку, безперечно, варто виокремити і підтримати. Бо, досягнувши віку Ісуса, пані Юлія, матір чотирьох малих дітлахів, справді вражає – і своїми неординарними поглядами на світ, і глибокими, оригінальними філософськими міркуваннями, і дуже проникливою та зворушливою лірикою.

Це – справжня поезія, що не вписується в жодне прокрустове ліжко, вона – невловима, як сонячний зайчик, ніжно пристрасна, але водночас – іронічна, дивовижно загадкова. Напрочуд тепла і враз – наче морозом по шкірі! Ніколи не вгадаєш, що у неї тепер на думці... Однак такі вірші хочеться читати, і вони мимоволі запам'ятовуються.

Здавалося б, у першому розділі «Анна», з якого, власне, все починається, перед нами – життєві, побутові та сімейні ситуації, що їх кожен із нас не раз уже пережив. Проте у авторки – своя чуттєва, неповторна, дотепна «гра в бісер». І така нетипова, нешаблонна лірична героїня по-добається!

*Писатиму думку навиворіт,
Щоб Ви не впізнали мій почерк.*

Я буду, як сонячна вивірка:

На клавіші-руки не хоче...

А Ви мене поглядом вилівіть

Із речення, наче редактор,

Вмонтуйте свої в мене вислови,

Курсив помінявши і... дату.

Авжеж, ця пані – і думку раптом навиворіт напише, й вивіркою як шасне – не наздоженеш, скільки б не бігав-старався. Неприручена, мов лісова мавка чи русалонька. Пише – як дихає. І це – цікаво. Бо не вимучене, ніби кросворд, а своє, неймовірно тендітне, наче веселка, витворене трепетною душею. Одним словом, магія – шляхетна!

У наступному розділі «Марія» образ Богоматері цікаво трансформується в образ земної жінки-матері. Наше буття вигадливо переплітається з біблійними мотивами. І знову – непересічна, несподівана метафора:

*...двоє торкаються
крові святого Граая,
а я поза простором*

під серцем несучесну...

А ось – такий щемкий і парадоксальний вірш «Вільна»:

А день спішив сьогодні, як ніколи;

Сліди дощами падали на брук.

Брели думки, засмучені і голі,

Простоволосо прагнули до рук.

Благали день уклінно і дитинно

Прогнати ніч – як найтемніший гріх!..

...Я у неволі власній досі вільна –

Як Магдалина з миром біля ніг...

Так, на диво просто й водночас глибоко, неначе лине-огортає церковний дзвін. Печально, однак це – не чорний, безпросвітний морок, а світлий смуток. І така душа, насправді, не безнадійна.

Натомість у третьому розділі «Єва» лірична героїня асоціюється з образом першої земної жінки. Тут образ Єви наскрізний. А ось авторка – як завжди, неординарна:

...свіжістю м'яти,

ніжністю драми –

дивним прозрінням...

дотиком болю до волі

й запахом пустки...

за легкістю духу, Адаме, –

всесвітнє

гріхопадіння...

за покликом крові –

вже власна неволя,

мов вишита хустка.

А далі – розділ «Непередбачена», де філософська діалектика, мотиви зради і вірності, непередбаченості людських вчинків, парадоксальність образу жінки загалом набувають своєї кульмінації... А потім – «Русалонька», де лірична героїня мандрує стежками дитинства, милується мальовничими диво-красвидами і переймається болем розп'ятої, розтерзаної природи... Молода вразлива русалонька на очах читача знову до-

рослішає і... перевтілюється у горду прочанку. Тут є і відповідний розділ «Прочанка»: з трагічними паралелями історії та сучасності, глобальними проблемами Землі, персоніфікованими образами. Втім, поетеса – не розгублена, налякана Кассандра, яка божеволіє з безвиході, а сучасна, мудра жінка, здатна боротися за щастя, і не лише своє.

Хоч у розділі «Дівчина-прибулець» героїня враз чітко усвідомлює, що вона не така, як інші. Бо послідовно не сприймає жорстоких земних реалій. Тут і вірші у неї навіть римами не скучі. Вільна, наче янгол! А ще «реінкарнована» – здатна так легко перевтілюватися у різні предмети й образи живого і неживого світу...

Проте не будемо розкривати усіх таємниць цієї дійсної вартісної книжки. Прочитайте – не пошкодуєте. Відкриєте для себе розумного, цікавого і чуйного співрозмовника.

... а вірші – мов душі –

планету воліють зігріти

і спини не гнуть

під вагою людської хули...

Так, у венах поетів – небо, однак їхній пульс належить Землі. Як же тут не погодитися з проникливою авторкою?!

Дякуємо, пані Юліє, за хорошу книжку. Чекаємо вже наступної – нової, інакшої, несподіваної, непередбаченої. А для цього... не змінюйтеся – попри все, залишайтеся собою.

Василь СЛАПЧУК, письменник, літературознавець, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, почесний громадянин Луцька та Волині Сергій ДЗЮБА, письменник, перекладач, критик, журналіст, президент Міжнародної літературно-мистецької Академії України

У КОЛІ ЦЬОГОРІЧНИХ ЮВІЛЯРІВ

В останній день весни цього року в письменницькому рою Таврії побільшало на одну ювілярку.

Наталя Василівна Музика народилася 31 травня 1975 року у Херсоні. Навчалась у Херсонському державному педагогічному інституті (1992–1997). Працювала бібліотекарем у рідному виші (1997–1998), спеціалістом Херсонського центру зайнятості (1999–2011). Від 2012 року і дотепер працює у Херсонському центрі оцінювання освіти.

З-поміж інших письменників Херсонщини Наталя Музика вирізняється власним оригінальним почерком. Коли згадуєш поетесу, з пам'яті виринає:

*сором'язлива стомлена сюїта
душі у пелюстках чужих думок
весна знайомств предтеча
вражень літа*

*в багатомірності поставлених крапок,
або ж:*

*Невиправдані сні, що сняться
так невчасно,*

невизначена мить для визначених подій.

чолом стандартних фраз розпінеться сучасність

на глянцевому тлі зужитих істерій.

Найперша її поетична збірка «Фантом довіри» вийшла друком 1998 року в херсонському видавництві «Айлант». Того ж року і наступного, 1999 року добірки її поезій виходили у київському альманасі «Гранослов». Про курйозний факт, пов'язаний з Наталею і названим виданням, відомий український поет Микола Братан згадував так: «Столичний альманас «Гранослов», надрукувавши велику добірку віршів нашої крайки, зазначив, що вона... з Києва. Помилка? А якщо тому, хто благословив Наталіні поезії до друку, подумалося, що такі

твори на периферії не пишуться, в них-бо ані найменшої печаті провінціалізму? Справді, рівень нівроку, столичний».

Естафету друку поезії неординарної поетеси на початку XXI століття підхопила Херсонська філія Видавничого центру «Прозвіта». Збірка інтимної лірики Наталі Музика «Фабула весни» мала неабиякий розголос, а сюїта-фантазмагорія «Мелодія каштанових чекань», що увійшла до згаданого поетичного доброту окремих розділом, викликала хвилю позитивних емоцій у поціновувачів сучасної української літератури. І виступи Наталі Музика перед учнівською та студентською аудиторією Херсона, Голої Пристані, Олешок і Скадовська завжди поповнювали плеяду прихильників її поетичного хисту. Напевно, саме тому 2003 року я на поліг на необхідності долучити до херсонської делегації на Нараду молодих літераторів і зовсім юну, але з глибинним природним відчуттям

родинних витоків поетеси Юлію Бережку й не менш талановиту Наталю Музику. Вірю, що не даремно вступив у суперечку з деякими самоназваними геніями місцевого розливу. Бо за результатами Наради та рішенням президії НСПУ того ж 2003 року Наталя Василівна була беззаперечно зарахована до лав Національної спілки письменників України.

2004 року пані Наталя видала одразу дві книжки: збірку поезій «Монологи забутих декорацій» та прозову збірку для малят «Велике прання». Написати дитячу казку талановита письменниця зважилася завдяки запитам її рідного сина Богдана.

А потім – тиша...

Упевнений, що симфонія, яка живе в образному світі Наталі Музика, ще огортатиме вдячного читача милозвучним бельканто нових незашмуляних творів.

Олег ОЛЕКСЮК, відділ мистецтв Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олеса Гончара

МОРСЬКЕ ВІДЛУННЯ ЗАХІДНИХ СЛОВ'ЯН

Серед прізвищ шипмастерів (капітанів), які йшли на своїх кораблях через Зунд на Балтику і назад, є прізвища слов'янські, причому не російські й не польські. Це західні слов'яни. Але митні записи велися у 1499–1857 роках, і може виникнути питання – як же вони опинилися на капітанських містках, якщо піддалися мало не геноциду? Так, у дискусії про негативний вплив Москви на розвиток Новгород мій опонент з Росії поставив убивче, на його думку, питання: що сталося із західними слов'янами?

Юрій КИРПИЧОВ

Згадалося старе радянське: а у вас негрів убивають! Але тоді можна поставити зустрічне запитання: а що сталося з мерею і мешчерою, мокшею і мурою, голядьою і чудьо, водьо, іжорою, весью та іншими племенами, які за давніх часів жили на Середньоросійській рівнині? А були ці угро-фінські і балтські племена асимільовані – і сформували російський народ, причому генетика свідчить, що слов'янський внесок склав менше половини. Західні ж слов'яни стали частиною німецької нації. На щастя, сумна доля прусів їх минула.

– Але ж не добровільно вони онімечилися!? – питав опонент. Як сказати. Питання добровільності й зараз вирішується силою (сусідам Росії є що сказати з цього приводу), а в минулі часи – тим більше. Думаю, що у мері й мешчери теж не питали, чи хочуть вони русифікуватися, а українцям тема саме цим буде цікава.

Серед західних слов'ян були прихильники християнства і входження в сім'ю цивілізованих народів. Але, на відміну від тихої і нечисленної мери, ці хлопці не були овечками на заклання, навпаки, славилися як найвойовничіша гілка слов'ян! Тацит пише, що вони «багато засвоїли з їхньої (германців) вдачі, адже вони обходять розбійницькими зграями всі ліси і гори між певкінами і феннами». Засвоїли – і застосували проти вчителів! Бо як слов'яни стали господарями Балтики від Вісли до Ютландії? Там здавна жили германці – і не вже вони, потужні тілом і горді духом, один жорсткий погляд яких бентежив галлів, як писав Цезар, добровільно пішли за Рейн і попливли до Британії? Може, на них насідали зі сходу? Чи не слов'яни то лютували? Недарма одне з їхніх племен сусіди так і називали – «лютичі». Утім, себе вони називали «вовками»...

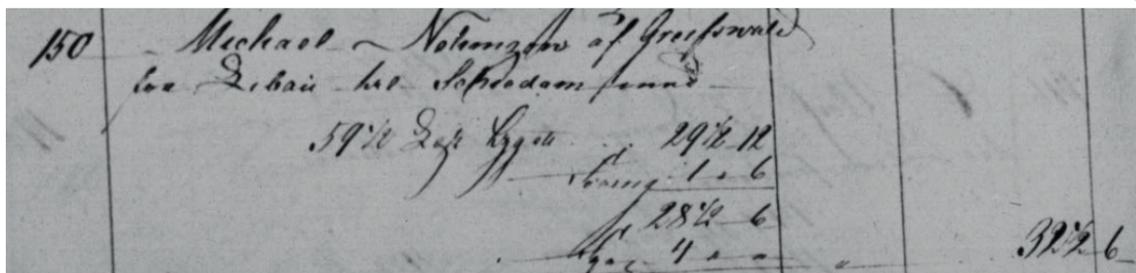
У VI столітті у слов'ян, за термінологією Гумільова, настав па-

Любек

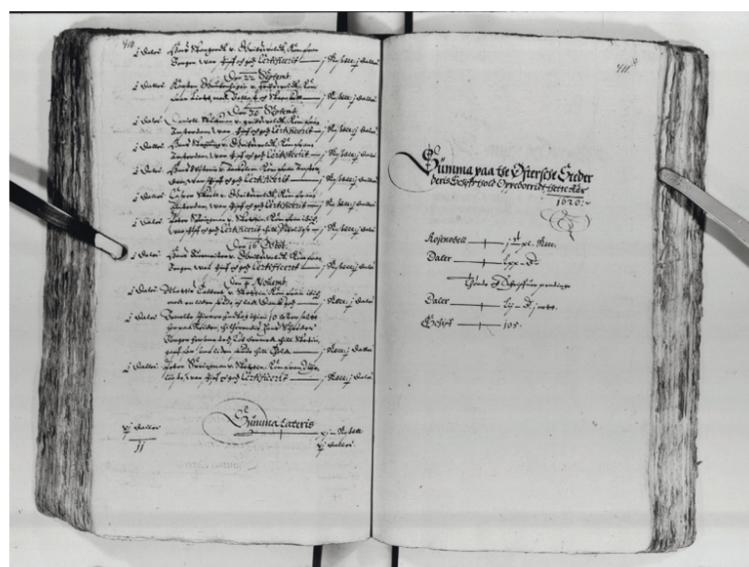
Хельсингер

Міхаель Немцов

сіонарний сплеск: вони масово рушили на південь і наповнили Балкани, влаштувавши славинії (щось на зразок князівств) навіть на півдні Пелопоннесу і влаштувавши грекам справжній геноцид – тим потім довелося відвойовувати свою землю кілька століть поспіль. Дійшли слов'яни і до Ютландії, осівши на березі Балтики. Вони протистояли Карлу Великому, тримали у страху німців, били вікінгів і варягів. Вони селилися на Готланді й у самій Швеції, брали данину з Данії, але бажання залишитися язичниками в центрі християнського світу приречило їх на поразку. Вони отримали шанс стати повноправною нацією Європи у 1044 році, коли Готшалк, князь бодричів, найзахіднішого племені, об'єднав їх із лютичами і поморянами в єдину Вендську державу. Але військові успіхи і усвідомлення своєї сили зіграли з ними злий жарг. Даремно Генріх, син Готшалка, закликав німецьких єпископів звернути народ у християнство – половина племінних вождів не відріклася від старих богів, і у 1129 році Вендська держава розпалася.

Папа Римський організував проти них хрестовий похід і лихий князь бодричів Никлот, завдавши хрестоносцям кілька поразок, загинув у бою, після чого німецький каток покотив на схід. Прийшла черга лютичів (німці називали їх

велітами і вендами), що постійно воювали з бодричами-ободричами, потім руян, поморян і в підсумку всі вони втратили і незалежність, і слов'янство.

Повернувшись до західних слов'ян у митних реєстрах Зунда. Я беру участь у проєкті STRO (Sound Toll Registers online) з їхнього розширення і оцифрування, що дозволило опублікувати серію статей в різних виданнях. Журнали вели в датському містечку Хельсингер (Ельсинор!), і це цінне джерело відомостей про потоки вантажів на Балтику і з неї, про значення портів, про склад імпорту та експорту різних країн, про динаміку торгівлі, ролі окремих держав

і багато про що інше, включаючи походження капітанів. Спершу за кількістю суден, які пройшли Зундом, лідирувала Ганза – союз німецьких і вендських торгових міст, очолюваний Любеком. Вона часто воювала з Данією, і війни спалахували саме через мито. У XVI столітті лідерство перейшло до Голландії, на яку припадало до двох третин морської торгівлі всієї Європи, і балтійська торгівля була настільки важливою, що її там називали матір'ю всієї торгівлі! І лише в кінці XVIII століття вперед у морській комерції вирвалася Великобританія.

Пошуки почнемо з ефективного прізвища – чи немає в реєстрах

шипмастера Орлова? Є! У 22 записах згадується Orlof, у 15 – Orloff, і по одному разу – Orloft, Orlow і Arlof: зундські митарі транскрибували імена і прізвища, особливо слов'янські, дуже вільно. Частіше за всіх згадується Johan Orloff (Orlof, Arlof) зі Штеттіна. Так, 6 липня 1691 р. він вів корабель зі Штеттіна у Гетеборг, а 11 серпня 1705 р. – з Амстердама у Штеттін. Вказано тип і назву корабля, що рідко трапляється в реєстрах: Gallioth die grune Linde – галиот «Зелена липа».

У 1772 р. через Зунд проходив капітан Jonas Orloff з Fleckefjord, містечка на півдні Норвегії. Він ішов у баласті з Копенгагена у Ставангер. У 1796 р. – George Orlow з Hull. Це не означає, що вони з Флекефьорда або Халла (Гулля), мається на увазі порт приписки корабля, як сказали б зараз, місто, де розташований торговий дім, що ним володіє. Ось Johan B. Orlof з Конгельфа, Швеція. 1 червня 1813 р. він ішов з Калмара, міста на сході Швеції, везучи смугове залізо і дерев'яні балки. У журналі за 1817 і 1824 рр. знову значиться J. V. Orloff (порти Калмар і Барт, що в Мекленбурзі), у 1827 р. – J. C. Orloft з Барта, а у 1830 р. – Wasely Orloff з Петербурга, але це вже не західний слов'янин, тому продовжимо пошуки.

Ось Salomon Lisinsky, Данциг. 30 травня 1748 року він ішов з Данцига ж в Амстердам. Віз 83 ласти пшениці, 127 ластів жита і 930 штук грубого полотна. Усього сплатив мита 154 далера і 42 скілінга плюс 4 далера Фуґренге і один роузнобль 24 скілінга за Ucertif. Ladning.

Ласт – це міра ваги, приблизно дві тонни. Фуґренге (вогневі гроші) – маяковий збір. У минулі часи біля входу в порт на пагорбах або на баштах ночами палили багаття, звідси і термін. Далер – велика срібна монета, данський аналог талера. Звідси ж і долар. Еквівалентний 96 скілінгам; шилінг – їхній родич. Роузнобль – це старовинна золота британська монета, і спочатку мито становило саме один роузнобль з корабля. Названий так за зображення декількох троянд на реверсі, в Росії ж іменувався «кораблевником», бо на аверсі вибитий король на кораблі. Відомий наслідуваннями, чеканили їх навіть в Ризі. Ucertif. Ladning – якісь несертифіковані товари.

Ось Лисов (Class Lissaw), Данциг. Запис від 12 червня 1691 р.: ішов з Лісабона в Данциг, у трюмах – сіль і знову несертифіковані товари. Писали прізвище також як Lissow (знову Клас, але у 1685 і 1691 рр.) І навіть Lissov! Останній відзначився в Зунде ще 27 травня 1643 р. і був Хансом зі Штральзунда. Є у записах Volck, Volk, Wolck і Wolchy. Є Шахови. Шкіпери Jochumb Schachou (він же Schachow, Schackau, Schackauw

Богуслав-Ерік I

ІНЬ І ЯН У ПОЕЗІЇ

Тетяна ДЗЮБА, СЕРГІЙ ДЗЮБА. Веселка на віях: Вибрані вірші киргизькою та українською мовами / Киргизькою переклав Айдарбек САРМАНБЕТОВ. – Киргизстан, Бішкек: Міжнародна громадська Академія Поезії, журнал «Турк дуйнусунун адабияты» («Література тюркського світу»); Україна, Київ–Чернігів: Міжнародна літературно-мистецька Академія України, Чернігів: Видавництво «Десна Поліграф», 2020.

Я безмежно радий, що мені випала честь відновити літературні зв'язки між Киргизстаном та Україною, які були втрачені впродовж трьох останніх десятиліть.

Так, народна мудрість і цього разу не помилилася, промовляючи, що все повернеться на круги своя.

Адже моему поколінню ще зі школи та університету була добре відома прекрасна українська література, геніальні Тарас Шевченко, Іван Франко, Микола Гоголь, Михайло Коцюбинський, Леся Українка, які відзначилися великим внеском у становлення нашого спільного духовного простору, всієї світової літератури.

Узагалі, справжня, талановита література об'єднує народи, адже для неї не існує ані кордонів, ані рас, ані інших перепон, не має значення соціальний статус людей.

Ось із такою благородною місією знову поєднати киргизів та українців і представляють власні вірші двоє обдарованих українських поетів Тетяна та Сергій Дзюби, твори яких я переклав киргизькою мовою. Проект цього вже відомого українського подружжя з Чернігова з радістю підтримала й наша Міжнародна громадська Академія Поезії. Ідея міжнародного літературного проекту полягає в тому, що відомі письменники з багатьох держав перекладають вірші українців своїми мовами.

Вірші Тетяни і Сергія, що виходять нині під однією обкладинкою, дуже несхожі між собою, вони кардинально різняться за світовідчуттям і стилем. Цю незвичну на перший погляд конфігурацію французький філософ Дельоз називав 1+1 і вважав, що саме у такій диво-множинності можна зберегти свою неповторну індивідуальність. Адже вірші непересічних авторів з'являються поруч лише у момент друку книжки. Якщо ж говорити про їхню творчість, то кожен працює окремо, вільно, незалежно.

У чому ж полягає основна різниця між двома поетами, Тетяною та Сергієм Дзюбами? Думаю, ознайомившись з їхньою творчістю, більшість читачів погодиться, що у віршах Сергія превалюють загальнолюдські цінності та велике кохання, а в поезії Тетяни яскравіше проявляються саме національні особливості, вона

– більш вишукана, модерна, камерна.

Проте, звісно, не все так однозначно... Адже обидва вони належать до покоління, що в середині 80-х подорослішало і з радістю сприйняло майбутні грандіозні зміни у житті: перебудову, розвал Союзу і парад суверенітетів, а ще – дикий тоді ринок, за яким манили гласність і свобода, змога читати та дивитися, що забажаєш. Ця обставина (дух такого собі глобалізму) особливо розширювала їхнє сприйняття, що й зараз відчувається у творчості обох поетів.

Це був час великих змін, що червоною ниткою проходить у багатьох їхніх віршах, як і загалом в історії наших пострадянських народів. Але поети з України вражають своєю неповторною, потужною проникливістю. При цьому вони мудро і совісно розмірковують про час, в якому живуть, і оригінально знаходять своє місце в ньому. Безперечно, це – Дар, велика удача, справжнє щастя. Чесно кажучи, мало кому таланить настільки тонко відчувати та співчувати, як це вдається Тетяні та Сергієві. Душевні, небайдужі вірші – це їхнє багатогранне життя.

Ось як говорить про це Сергій Дзюба:

*Люблю лишати вірші на піску –
В які світи їх хвиля забирає?*

Тут сонячні зайці, немов Мазаю,

Ратують душу, стоптано важку.

Ваш клятий рай, моя пекельна лють

Згортаються, неначе крапля крові...

І вже в душі – нічого, крім любові

Та віршів, що за хвилями ідуть.

А ось – дуже глибока і прониклива поезія Тетяни Дзюби:

*Залишишся лиш візерунком
вокзальним*

*На вутлих причалах мого життя,
Де біла циганка у чорному залі
Вколисує долі сумне дитинча.*

*Ти – лиш візерунок химерний і тонкий
У храмі прощання й вчорашнього чаю.*

*Ти – знак повороту шаленої гонки,
Який проминула (чи ще проминаю?).*

Десь вірність і віра сплелися корінням.

Не вийти із кола магічних оброчок.

А цей візерунок – примарно тінню,

Мов розпис на тілі індійця-гаучо,

Чи квітка міледі, очищена болем,

На вогкмі цямринні міражних криниць

Втамовує спрагу любов наша – Голем,

А світло – жагу невидючих зіниць.

Основна тенденція нашого часу – це, я думаю, синтез, злиття філософії та літератури, коли одна переходить в іншу, створюючи безперервний діалог. І творчість українських поетів Тетяни та Сергія Дзюби – яскраве й переконливе підтвердження цього. Ми маємо справу з новою літературою ХХІ століття, якій притаманне інтегральне світовідчуття: синтез науки, релігії і мистецтва. Також привертає увагу форма цих віршів, що виходить за межі звичних канонів – вільна, почуттєво «розкріпачена».

Перед нами – два чарівні, вишукані та несхожі світи, об'єднані в одне ціле. Як інь і ян, космічні полярні сили, що постійно переходять одна в одну. Чоловіче та жіноче. Розум і почуттєвість, філософія та література, наука і культура, мистецтво та глибока мудрість життя. Справді, прекрасний і дивовижний дует. Гармонія, що стверджує нову поетичну сутність і Всесвіт людини в ній.

Ласкаво запрошую у чудовий світ поезії українських друзів!

Айдарбек САРМАНБЕТОВ,
генеральний директор Міжнародної громадської Академії Поезії Киргизстану,
головний редактор журналу «Турк дуйнусунун адабияты» («Література тюркського світу»), письменник, лауреат міжнародних премій

і Schachoe в інших записах) і Michell Schachou (Schackaw, Schackou, обидва зі Штеттіна) активно борознили моря в кінці XVII і на початку наступного століття. На їхньому рахунку – понад шістьдесят проходів Зунда, останній здійснений Міхелем у 1730 році. І 25 жовтня 1855 р. М. Schackow з Uckermunde (Іккермюнде у Штеттінській затоці) йшов по маршруту Лейт (Шотландія) – Штеттін.

Ось Шаркови і Шалов зі Штеттіна, Шилов зі Штральзунда, Раков (Нойбуков і Штеттін), причому їх чимало – вочевидь, капітанська династія. Є Радов, Радлови (близько трьохсот записів) і Раделови (понад 200 згадок). Вони з Любека і Висмара, Бремена і Штеттіна, Ростока і Свінемюнде, але більше з Грайфсвальда.

Є Ростови, Ранови, Ранкелеви, Ратови, Ранцеви, Ратські і навіть С. Rathko з Рюгенвальду. От хто зразковий західний слов'янин, нехай той Рюгенвальд не відомий острів Руян, а розташований далі на схід. Більш того, в STR вистачає капітанів Немцових! Наприклад, Carstenn Nemetzow. Але писали їх по-різному: Nemsaw, Nemsen, Nemsou, Nemsow, Nemsso, Nemtjow, Nemtzw, Nemtzu, Nemtzaw, Nemtjou, Nemtzu, Nemzou, Nemzou, Nemzow тощо. Вони з Грайфсвальда, Ростока, Дамгартена, Данцига і Свінемюнде.

І не тільки прізвища – ім'я Іван носили британські, шведські, голландські й німецькі капітани: Ivan N. Larson з Фленсбурга, Iwann Wlfertz з Фліланда, Iwan Thomas з Лондона, Iwan Arends з Амстердама. Є навіть Іван Козир (Iwan Kosyr) з французького Кале – запис 1608 року!

Тож нікуди західні слов'яни не поділися, вони асимілювалися, і, судячи з безлічі капітанських

прізвищ (а професія ця не пересічна), вийшло у них непогано. Більше того, сам засновник зундських поборів був родом зі слов'ян! Їх увів у 1429 р. данський монарх Ерік VII Померанський, син герцога Померанії Вартіслава VII і Марії Мекленбурзької, середньовічний «багатоверстатник»: кальмарська унія об'єднала три корони, займав він також трони Швеції (як Ерік XIII) і Норвегії (як Ерік III), але починав герцогом Померанії Еріком I і звався Богуславом. Однак перед коронуванням змінив ім'я на більш звичне для слуху скандинавів і данців.

Ім'я «Богуслав» також трапляється у реєстрах! 22 квітня 1770 р. Bogislaf Steffen, Волгаст, тримав курс зі Штральзунда у Гетеборг. А у 1826 р. Bogislaff Kerell, Штеттін, ішов з Риги в Руан – вельми активний був капітан, який залишив чимало записів. Найчастіше ім'я писали як Bogislaus – 27 разів з 1775 по 1816 р., Bogislaw – 7 разів, Bogeslaus – 4. Трапляється і Bageslaus Zechel з Кенігсберга і Bojeslaw, Borgislaff з Кольберга.

Як бачимо, західні слов'яни досить довго трималися на арені історії. Нехай за менталітетом вже і не були слов'янами. Німецька асиміляція-колонізація навряд чи була легшою від російської, тож маємо пишатися і захоплюватися українцями, які зберегли своє українство під катком трьох імперій! Де, скажіть, та тиха мещера? Де потужна мокша, яка воювала Польщу? Якою мовою говорять удмурти? Чому Таганрог, хоча рідною мовою Чехова в дитинстві була українська, став російським містом? До таких цікавих висновків можна прийти, вивчаючи реєстри Зунда. До речі, Орлови і зараз живуть у Гданську – і пов'язані з морем.

ВЕСЕЛКОВИЙ ДИВОСВІТ СВІТЛАНИ САДОВЕНКО

Ім'я Світлани Садовенко у багатьох асоціюється з дитячим співучим колективом «Ладоньки». Утім, Світлана Миколаївна – доктор філософії з музичної педагогіки, має два вчені звання – доцента і старшого наукового співробітника, працює на посаді професора на кафедрі режисури та акторської майстерності й на кафедрі академічного і естрадного вокалу та звукорежисури Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, член Національної всеукраїнської музичної спілки, громадська діячка.

Авторка понад 180 наукових і науково-методичних праць. Віднедавна – заслужений діяч мистецтв України, володарка почесної статуетки «100 успішних українців 2019» за версією журналу «Ukrainian People», а також володарка звання «Жінка 2019 року» у номінації «Жінка Педагог» за версією Федерації жінок України «За мир у всьому світі».

– Пані Світлано, у Вас стільки досягнень, що я навіть розгубилася – з чого ж розпочати нашу розмову? Та позаяк Ваше творче життя пов'язане з культурою, мистецтвом, то почнімо з Її Величності Музики... На Вашу думку, яким чином музика впливає на розвиток особистості і з якого віку?

– Немає сумніву, що мистецтво, зокрема і музика, позитивно впливає на роботу мозку, змінює емоційний стан людини, активізує енергетичні процеси організму і направляє їх на його фізичне оздоровлення. Відомо з давнини, що за допомогою музики люди лікували нервові та серцево-судинні хвороби. Так, у школі Піфагора заняття з математики проходили тільки під музичний супровід, а давньогрецький філософ Платон стверджував, що музика є головним засобом формування відчуттів.

Якщо ж говорити про пізнання навколишнього світу та формування активного спілкування, емоційного прояву, зрештою, виховання характеру, то це важливо для дітей раннього й дошкільного віку. І саме музика, емоційно впливаючи на підсвідомому рівні, допомагає малюкам розібратися з великим колом таких різних і таких важливих для маленьких шукачів питань. Яка ж музика найкраще допоможе маленькій людині пізнати навколишнє життя і себе у ньому? Відповідь з'являється сама собою і одразу – це ті пісні, які співає мама при заколисуванні немовляти, татусь – при забавляннях

з малюком, чукиканні та іграх із ним, бабуся чи дідусь – оповідаючи онукам казочку та приспівуючи пісеньки Колобка, Івасика-Телесика чи Лисички-сестрички з цієї казки. Це і є дитячий музичний фольклор, що його дорослі виконують для дітей.

– Ваші наукові розвідки з музичного фольклору – це нецінний скарб для педагогіки. Було б цікаво дізнатися про Ваші напрацювання...

– Щиро дякую за Ваше запитання і одночасне визнання моїх наукових та науково-методичних напрацювань. Справді, сьогодні бракує саме такої наукової, навчально-методичної літератури, особливо для використання зразків музичного фольклору в роботі з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку. Адже саме у ранньому й дошкільному періоді формується емоційний та розумовий розвиток, мовленнєва та музична інтонаційна лексика дитини. Особлива мова дитячого музичного фольклору несе багатий світ почуттів, переживань, настроїв, думок, відображає моральні ідеали й народну мудрість, вона є духовною пам'яттю нашого народу. Скажімо, у моєму науково-методичному посібнику «Світ фольклору: Український дитячий музичний фольклор як засіб формування музичних здібностей дітей дошкільного віку» (К., 2007) досліджено музичні здібності та психолого-педагогічні аспекти музичного розвитку дошкільнят, зроблено теоретичний аналіз українського дитячого музичного фольклору. Це наукова праця обсягом понад 330 сторінок стане у пригоді молодим та зрілим дослідникам, яких цікавлять питання музичної педагогіки.

Загалом велика частина моїх наукових праць, навчально-методичних посібників, книжок, статей, популярної літератури – саме про український дитячий музичний фольклор і його використання у навчально-виховно-

му процесі: дитячі пісеньки, ігри, пісні-казки, виконувани спочатку дорослими для малят, а потім і самими дітьми, мають вирішальне морально-виховне значення для майбутнього життя людини. Зауважу, минулого року вийшла друком моя монографія «Хронотопи аксіосфери української народної художньої культури», яку я писала майже 10 років і яка може зацікавити фахівців галузі культурології. Утім, це суто наукова праця, що потребує свого окремого читача-дослідника.

На початку цього року у «Видавничому домі «Професіонал» вийшла друком ще одна книжка – літературно-художнє видання, «Радуйсь, земле, Коляда іде!», де зібрано апробовані у дитячому колективі «Ладоньки» відомі й маловідомі українські народні колядки і щедрівки. Це ілюстроване кольоровими малюнками художниці Марини Петкової видання з нотними матеріалами (набір нот – Андрій Бедний, концертмейстер «Ладоньок»), де я є автором-упорядником, варто мати усім українцям, які проймаються своїм генетичним кодом, закладеним, зокрема, і у різдвяно-новорічній обрядовості.

– Дитячий колектив «Ладоньки», художнім керівником якого Ви є вже понад 15 років, виконує унікальні коліскові й пісні. Можливо, репертуар складається з матеріалів Ваших фольклорних розвідок?

– Так. Ми використовуємо у роботі з дітьми найпоказовіші зразки українського дитячого музичного фольклору, зокрема, коліскові пісні, народні забавки, потішки-утішки, пісні-казки, музичні вставки з казок, небилиці, заклички, примовки, звуконаслідування, лічилки, дражнілки, мирилки, загадки, скоромовки, а також народні свята, обряди родинно-побутових звичаїв та духовні обереги з відповідним музично-ігровим фольклорним репертуаром. Причому це нотні приклади дитячих піснених та

музично-ігрових фольклорних творів, що рідко зустрічаються або майже відсутні у друкованих джерелах, а отже, є цінними з етнопедагогічної точки зору в роботі з дітьми різного віку. Це той матеріал, який сама збирала, записувала, апробувала в дитячому колективі – Театрі пісні «Ладоньки». Сьогодні це вже відомий зразковий художній колектив, він діє на базі Центру позашкільної роботи Святошинського району міста Києва, директоркою якого є заслужений працівник освіти України Наталія Савенко. Саме Наталія Іванівна свого часу повірила в мій на той момент експеримент, що перетворився на сенс життя.

– До речі, читачі бібліотеки ім. М. Реріха, які не змогли побачити виступ Театру пісні «Ладоньки», хочуть дізнатися, як же створився цей унікальний колектив?

– Ми давно творчо дружимо з бібліотекою імені М. Реріха, з її чудовою, самовідданою директоркою Світланою Черновою, неодноразово давали концерти для відвідувачів цієї бібліотеки. З великим задоволенням повідомляю, що «Ладоньки» були створені у 2005 році як експериментальний колектив для апробації моєї авторської методики, що була розроблена мною у кандидатській педагогічній дисертації і успішно захищена у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова. Експеримент видався вдалим, адже «Ладонькам» цього року виповнилося 15 років! Дуже прагнула, щоб цей успіх обов'язково був, адже вкладала в улюблену справу багато сил, знань, умінь, досвіду. Якщо чогось не знала чи не вміла, то навчалася, прислухалася до порад, опрацьовувала багато нового матеріалу, досліджувала і наразі досліджую. Мое життєве кредо: кожного дня робити свої власні відкриття, без цього не буде руху вперед. Тому бажаю всім не боятися експери-

ментувати, шукати і обов'язково знаходити свій творчий і життєвий шлях.

– Пані Світлано, звідки така любов до музичного фольклору? А Вам у дитинстві пощастило чути старовинні пісні?

– Так! Мені пощастило не лише чути народні пісні, а й бачити обряди двох областей. Бо народилася і виросла у мальовничому історичному місті Суми (і дуже цим пишаюся!). Моя мама Раїса Михайлівна – з Полтавщини, а тато Микола Федорович – з Сумщини. Слобожанський пісенний фольклор всотала і запам'ятала з дитинства і використовую його у своїй педагогічній діяльності. Особливо запам'яталися різдвяні пісні, колядки і щедрівки, що відрізняються від тих, які пізніше чула і вивчала. Вони інші. Може, це від того, що вони мені такі рідні. А може, від того, що в Сумській музичній школі ми навчалися певний час у видатного етномузиколога та історика культури, композитора Валентина Дубравіна, автора відомої збірки «Обрядові пісні Слобожанщини (Сумський регіон)». Ми, тоді ще діти, не розуміли, що це той скарб, який є джерелом нашого творчого і духовного зростання. А сьогодні, вивчаючи пісні з цієї збірки, відчуваю – наскільки ж вони мені рідні, знайомі, наче їх завжди знала! А спів горюнів, які мешкають у Путивльському районі Сумської області (на самому пограниччі з іншою державою), то це ж абсолютне диво! Це той дивосвіт українців, який необхідно збирати, зберігати і передавати новим поколінням як реліквію. Щодо полтавських пісень та обрядів, то це – весільна обрядовість.

– То може, Ваше дитинство було також пов'язане й з обрядами?

– Звісно! Щоліта ми з мамою, татом і моїм рідним братом Ігорем їздили на Полтавщину, у село Світлогірське Кобеляцького району, де тоді жили мої бабуся і дідусь (маміні батьки). І якось так виходило, що я була у ролі «світликки» – на весіллі несли позаду нареченої її фату. Це було дуже відповідально, і я пишалася такою поважною роллю. І до сьогодні збереглися в пам'яті фрагменти весільних обрядів, коли нас обсіпали житом, пшеницею, грошима, маленькими шишками. Тільки це не ялинкові чи соснові шишки, а спечені зі спеціального тіста смаколики у вигляді пташок. Ми з моєю бабусяю Фросею, маминою мамою, ліпили ці весільні шишки з дуже запашного тіста за спеціальною технологією.

У пам'ять вкарбувалися не лише обряди, а й пісні. Мій полтавський дідусь Михайло закидав трохи назад свою кучеряву голову і починав співати народ-

них пісень, яких знав дуже багато. Скажімо, усім відому «Туман яр, туман долиною» спочатку співав тихенько, потім голос набирав сили, ставав усе міцніше й усе більше піднімався вгору, а далі вся родина багатоголосно підхоплювала «За туманом нічого не видно». А у момент кульмінації дідусь Михайло випрямляв свої могутні плечі, гордо струшував головою, вдивляючись у далечинь, і голосно, здавалося, що на все село, виводив «Під тим дубом криниця стояла, під тим дубом дівка воду брала». Здавалося, що в ці миті він справді жив піснею, віддаючись їй без останку. Ще довго після його виконання стояла тиша, і всі, хто був поруч, наче боялися її порушити. А мені так хотілося знову слухати цей чудовий спів на три, чотири голоси, що я тихенько доторкалась до долонь дідуса і просила заспівати ще.

– Тепер зрозуміло, звідки така любов до української пісні, до всього народного...

– З дитинства... Коли увечері збиралася родина за великим дерев'яним столом у дворі, під великою, майже столітньою липою, всі сідали на лави, встелені домотканими доріжками, вечеряли, вели розмови під сюрчання цвіркунів і співали українських народних пісень, і це запам'яталося назавжди. В один із таких співочих вечорів мій дідусь Федір Павлович, батько мого тата, виніс із хати велику, розшиту руками шовкову хустку з величезними довгими китицями і разом з бабусею подарував нам із мамою. Ця хустка була привезена дідусем у 1945 році з самого Берліна як подарунок для дружини, моєї бабусі Марії. Того вечора хустка перейшла нам у спадок. Щороку вдягаю її на Різдво та Поливаний понеділок. Відтоді й почала збирати колекцію стародавніх хусток, а згодом – стародавніх вишитих сорочок, назвавши її «Мамина сорочка».

– А чому вдягаєте саме у Поливаний понеділок і чому саме «Мамина сорочка»?

– Це пов'язано з тим, що моя мамочка завжди дуже гарно вишивала. Коли її не стало, вирішила зберегти пам'ять про неї, про її золоті руки зібранням цієї колекції. А вже такі сорочки, що на них квіти не просто сміються, а регочуть, є тільки полтавськими. А потім декілька сумських сорочок мені подарували, якісь купила, і тепер уже, маючи понад тридцять різноманітних красунь – старовинних сорочок з Полтавщини, Сумщини, Вінниччини, Полісся, Прикарпаття – продовжую збирати і зберігати наш український дивосвіт. Чому на Поливаний понеділок? Бо для мене це свято, дещо призабуте, та все ж традиційне, є особливим. Понеділок після Великоднього свята особисто для мене є очищенням. Як на Водохрещу, Чистий четвер, на Купала, так і на

Поливаний понеділок люди вмивалися, обливалися водою, гралися нею, просили у водички краси, здоров'я, благополуччя. На Полтавщині, у не такому й далекому минулому столітті, існував звичай: під час першого весняного дощу селяни родинами виходили на подвір'я й ставали під нього, щоб той «покропив і оживив» тіло й душу. Так у мене ця хустка від моїх дідуса і бабусі є оберегом, захистом, очищенням, оживленням тіла й душі. А ще вона така яскрава, різнобарвна, як веселка. Тільки поєднання дощу і сонця символізує виникнення веселки, а отже – прихід весни. А я народилася весною, у травні, тому уквітчана яскравими квітами хустка нагадує мені й мій улюблений теплий весняний місяць.

– Чим ще запам'яталося полтавсько-сумське дитинство, окрім пісень та обрядів?

– Смак сільського життя в селі Хотині, що під Сумами, звідкіля родом мій тато. Саме там, в Хотині, я пасла череду корів, ганяла гусей на стерню, тато косив, а ми з мамою і братиком збирали траву для кролів, годували курей, пололи городину, збирали врожай полуниці, яблук, груш, смородини, а пізніше картоплі та інших овочів, і були дуже щасливі. Пам'ятаю, як варили величезний казан кукурудзи і як вона пахтіла. А про борщ з печі бабці Марії, татової мами, зараз можна лише згадувати! Це інший смак, адже в основі сумського сільського борщу – солодкий бурячок!

А ще смажили рибу – великого сома, кришили капусти великі тази, нарізали солодкі величезні помідори, зірвані прямо з городу. Які ж вони були смачні! Досі пам'ятаю їхній аромат і смак. Це смак вже з мого полтавського дитинства.

– Але повернімося до ще однієї Вашої праці – «Порадника для збирачів фольклору». На кого він розрахований?

– Мені дуже приємно, що Ви поставили саме це питання, оскільки ця праця була написана мною у співавторстві ще у 2011 році. Це велика книжка на п'ятсот сторінок. Порадник було створено з метою надання науково-методичної допомоги збирачам фольклору та привертання уваги широкому загалу до традиційної народної культури.

В основі лежить ідея того, що «підняти з глибин народної пам'яті пласти дорогоцінних скарбів народної творчості, які донині чекають на свого дослідника та на своє відкриття, – наш обов'язок». У Пораднику запропоновано методичні поради і практичні рекомендації з фіксування, розшифрування, зберігання, каталогізації і використання зразків фольклору. Червоною стрічкою у Пораднику проходить думка, що нематеріальна культурна спадщина – фольклор, традиції, звичаї, обряди тощо – в усі часи і для кожного народу

були і залишаються основою, на якій базується його духовність. До речі, ця думка дуже подобається моїм студентам з Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. На заняттях з предмета «Вокальні жанри у сценічному мистецтві» проходимо тему «Фольклор, традиції, звичаї, обряди. Дитячий фольклор», після опанування якої вони чітко розуміють, що забуття народних джерел, а тим більше їх втрата, спричиняє дезінтеграцію етнокультурних зв'язків, приводить до розпаду зв'язку поколінь.

– Пані Світлано, Ви не лише збираєте кращі зразки українського фольклору, а й самі пишете пісні. Як вони у Вас з'являються?

– Зазвичай я пишу невеличкі пісні в душі народних для дошкільнят та молодших школярів і використовую їх як розспівки на уроках у Театрі пісні «Ладоньки». Скажімо, «Їжачок», «Вужик», «Ворона», «Жучок» і багато інших. Також створюю складніші розспівки, канони для роботи зі студентською молоддю. Чимало було написано до музичної казки «Рукавичка», яку заримувала, додала мелодії до цих рим – і вийшли такі собі невеличкі пісні персонажів, що базуються на сюжеті української народної казки. Є ще книжка «Виховання народною казкою», в якій поділилася своїми напрацюваннями і в цій площині. З дітьми-Ладусями ми майже щороку ставимо цю казку на зимових канікулах, розвиваючи вокальні та акторські здібності дітей. Результат колосальний! До цього дійства долучаються батьки: створюються декорації, костюми, печуться пироги тощо. І постановка казки перетворюється на частину нашого творчого життя, спрямованого і на розвиток музично-творчих здібностей дітей, і на створення єдиної команди (а радше родини), яка носить назву Театру пісні «Ладоньки».

Спілкуючись зі Світланою Садовенко, я відкрила для себе (і, сподіваюся, для читачів газети) успішну українку, яка не лише навчає і навчається, пише і виконує, виховує, творить, любить, а й дає у своїх наукових розвідках відповіді: як зробити так, щоби наші діти, зростаючи, не були обділені любов'ю, увагою, повагою, вчилися спілкуванню, взаєморозумінню, тягнулися до знань, не втратили доброго ставлення до людей, природи, тварин. А головне – як дорослим знайти спільну мову з маленькими розумниками, скориставшись таким чистим джерелом, як дитячий музичний фольклор.

У наступних публікаціях ми познайомимо читачів з ще однією гранню творчості Світлани Садовенко – її діяльністю як ведучої рубрики «В гостях у нотки».

Спілкувалася Наталка КАПУСТЯНСЬКА
Фото з архіву Світлани Садовенко

МУЗИЧНИЙ ГУМОР ВІД ПЕТРА АНДРІЙЧУКА

Журналіст бере інтерв'ю у композитора:

– Скажіть, а чи важко писати музику?
– Та ні...

А після паузи додав:

– Створювати важко...

З розмови композиторів:

– Вибач, що колись я тебе називав нездарою.

– Забудь! Я теж помилявся, коли вважав тебе талановитим.

До співака звертається його шанувальниця:

– Вибачте, вас не образить пропозиція випити разом чашечку кави з коньяком?

– Ну що ви! Я проковтну цю образу!

Репетиція оркестру. Альтист перепитує сусіда:

– Я щось недочув: у сьомому такті рівніше грати восьмі чи у восьмому такті – сьомі?

Із філософії тенорів: єдиний чоловічий голос – тенор, баритон – лінійний тенор, бас – вічно п'яний тенор.

Дружина цікавиться у чоловіка, як пройшла сьогодні репетиція.

– Святкували день народження диригента.

– І що ж ви йому побажали?

– Таланту!

Нью-Йорк. Єврейська мама з сином у театральній касі Карнегі-Холу:

– Скажіть, а скільки коштує квиток на концерт Яші Хейфеца?

– Від 100 доларів.

– А скільки місць у залі?

– Дві тисячі вісімсот чотири.

Строго до сина:

– Ну?!.. Ти чув?!.. То тепер ти будеш займатися музикою?!

ІНФОРМАЦІЯ ЛЬВІВСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГАЛЕРЕЇ МИСТЕЦТВ ІМЕНІ Б. Г. ВОЗНИЦЬКОГО ПРО ВИВЧЕННЯ ПОПИТУ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ІНШИХ СПОСОБІВ УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ, ВІДМІННИХ ВІД СПИСАННЯ

Відповідно до вимог Порядку списання об'єктів державної власності, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 08.11.2007 №1314, Львівська національна галерея мистецтв імені Б. Г. Возницького проводить вивчення попиту щодо можливості відчуження, оренди, безоплатної передачі іншим суб'єктам господарювання двох об'єктів нерухомого майна, які обліковуються на балансі установи.

1. Будівля очисних споруд на вул. Замкова, 1 у с. Підгірці Бродівського р-ну Львівської області, інв. номер 300026.

Відповідно до технічних висновків експерта за результатами обстеження будівлі очисних споруд визначено, що її конструктивні елементи знаходяться у стані від неза-

довільного до аварійного, ветхого та потребують проведення повного демонтажу.

2. Будівля пральні та котельні на вул. Замкова, 1 у с. Підгірці Бродівського р-ну Львівської області, інв. номер 300010.

Відповідно до технічних висновків експерта за результатами обстеження будівлі пральні та котельні визначено, що її конструктивні елементи знаходяться у стані від незадовільного до аварійного, ветхого та потребують проведення повного демонтажу.

3. Метою вивчення попиту, пропозиції щодо відчуження, оренди, безоплатної передачі іншим суб'єктам господарювання цих об'єктів нерухомого майна приймаються Львівською національною галереєю мистецтв імені Б. Г. Возницького протягом 20 днів з моменту публікації.

При цьому просимо врахувати неможливість зміни цільового призначення даних об'єктів нерухомого майна та необхідність проведення їх повного капітального ремонту і технічного переоснащення.

ДЛЯ СЕБЕ І СВОЇХ РІДНИХ

Здійсніть передплату газети «Незборима нація». Її редактор Роман Коваль – дослідник Визвольної боротьби українців за свою державу у ХХ столітті. Відтак ця газета – про долі Українських січових стрільців, вояків Галицької армії, Армії УНР, повстанських отаманів та їхніх козаків, Карпатську Січ, ОУН, УПА, а також про кобзарів, українських письменників, нові книжки про Визвольну боротьбу, які видає Історичний клуб «Холодний Яр». Газета виходить 1 раз на місяць. Передплатний індекс 33545.

Ціна на друге півріччя 2020 р. – 44.56 грн. Передплачує «Незбориму націю» і для своїх друзів та рідних – допоможі їм пізнати історію боротьби українців за свою свободу.

Газета «Незборима нація» в Інтернеті
<http://nezboryma-naciya.org.ua/>
www.facebook.com/NezborymaN

УКРАЇНЬСЬКА ДЕРЖАВА ПОНАД УСЕ!
НЕЗБОРИМА НАЦІЯ
Видання Історичного клубу «Холодний Яр» | Передплатний індекс 33545
ГАЗЕТА ДЛЯ ТИХ, ХТО ХОЧЕ ЗНАТИ ІСТОРІЮ БОРОТЬБИ ЗА СВОБОДУ УКРАЇНИ

МИТЕЦЬ ЖИВИЙ ВІЧНО!

Ось і минув рік як пішов від нас великий майстер – скульптор Борис Довгань. Хоча слово «пішов» вживаємо умовно. Бо він живий у своїй творчості і для Києва, і для цілої України.

Євген ВІВЧАРУК

Народився Борис Довгань у Києві на Пріорці, в будинку напроти хати, де колись зупинявся Тарас Шевченко.

Коли Борисові було 4 роки, його сім'я (батько, мати і троє дітей) втекла від голоду – спочатку до білоруського Могильова, а потім аж до Новосибірська. 1937 року батька, простого чоботаря, безпідставно арештували, а 1938-го (після розстрілу М. Єжова) звільнили.

Від 1950 року талановитий хлопець навчався у Київському художньому інституті, де його улюбленим викладачем був Іван Макогон. Далі почалася подвижницька творча діяльність. Часи радянщини були нелегкими.

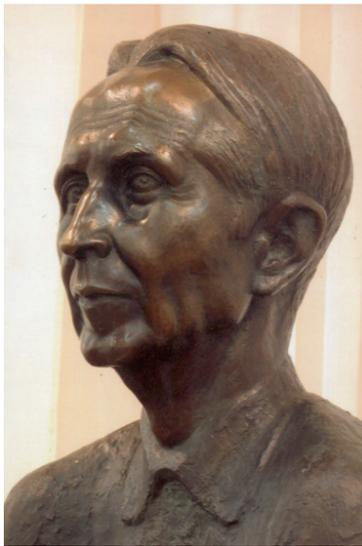
Мистецтвознавець Євгенія Демченко так свого часу сказала про майстра:

«Борис Довгань з тих митців, хто в тяжкі застійні часи творив самобутньо, професійно і творчо. Сьогодні можна стверджувати, що його твори належать до найвищих досягнень української скульптури шістдесятих-сімдесятих років. Художникові вистачило мужності працювати над вирішенням складних художніх завдань в умовах майже повної творчої ізоляції, коли він був позбавлений можливості експонувати свої твори й діставати замовлення. Пошуки в галузі пластичної мови ускладнювались відсутністю близької традиції, адже протягом попередніх десятиліть специфіка виражальних засобів у скульптурі зневажалась і викоринювалась, поширювалася невластива пластиці оповідність, а прогресивний досвід зарубіжного мистецтва замовчувався».

За словами наукового співробітника Національного художнього музею України Юлії Захарчук, у провідному жанрі станкової скульптури Борисові Довганю було мало рівних. Він умів створити образ вічний, такий, що вивисується над буденною плінністю часу. Скульптор вважав, що в побудові образу треба йти не попереду, а

Борис Довгань до останнього працював над пам'ятником Василю Стусу для Києва. Кінець 2018 року

Пам'ятник Григорію Кочуру в Ірпені

слідом за моделлю, намагаючись дослідити об'єктивну сутність портретованого.

Саме ця об'єктивна сутність у поєднанні з високим естетичним звучанням, з патрістичним піднесенням притаманна численним його портретам – круглим скульптурам і рельєфам. Назвемо бодай декілька з них – це портрети Івана Світличного, Василя Стуса (кілька варіантів), Григорія Сковороди, Лесі Українки, Михайла Драгоманова, автора Гімну України Павла Чубинського, компо-

Мармурова стела у Патріаршому соборі Воскресіння Христового УГКЦ «Моління Христа про Чашу»

зитор Леоніда Грабовського, нашого великого перекладача Григорія Кочура, засновника школи неокласиків Миколи Зерова, вченого і правозахисника Генріха Дворка, поета Миколи Холодного, митця Олександра Богомазова, вченого Володимира Вернадського, Олександра Пушкіна (пам'ятник у Гурзуфі), надгробні пам'ятники Ігорю Шамо, Сергієві Данченку, видатній державній діячці Славі Стецько, народній художниці

України Марії Примаченко, ще і ще... Усіх не перелічити.

Художник також творив багато скульптурних композицій філософського плану і актуальних в часі. Серед них хочеться згадати хоча б дві: «Поет і кат», «Архіпелаг Гулаг», або «Шмон». І можна тільки дивуватися творчому подвижництву митця-шістдесятника, який вже в наші часи одержав звання заслуженого художника України, почесного академіка НАМ України.

Сам скульптор сказав: «Для мене з моїх робіт на першому місці – пам'ятник художникам-жертвам тоталітарного режиму. Там 41 прізвище тільки знищених фізично: Бойчук, бойчукісти, Алла Горська, Мурашко, Рубан та ін. А скільки ще знищені як особистості, перестали творчо працювати. Це данина тим трагічним подіям. Як і інші мої пам'ятники, зробив його без замовлення, за власною ініціативою».

Найщасливішим періодом творчого життя була робота над пам'ятником Папі Римському Івану Павлу II на замовлення Ватикану.

Зупинимося над розповіддю самого автора про те, як він працював над образом свого друга Василя Стуса:

«Моя майстерня була на вулиці Володимирській, 12. А Василя тоді вже вигнали з аспірантури Інституту літератури АН, він працював через дорогу в Міністерстві будматеріалів. Він часто приходив в обідню перерву до мене. Моя дружина, журналістка Рита Довгань, наполягала, щоб я його виліпив, він дав згоду. Тільки сказав: «Коли позуватиму, буду читати». Він курив і читав. Тому на портреті в нього трохи приспущені очі. Мені здається, це спрацювало на образ. Заходило чимало друзів. Серед них Аллочка Горська, Євген Сверстюк, Іван Дзюба, Іван Калиниченко. Їм робота дуже сподобалася. Мовляв уловлено поетичну і філософську сутність Василя».

У тому ж підвалі зробив портрет Григорія Кочура, який щотижня приходив до мене, коли приїздив з Ірпеня до Києва у справах. Завжди навколо нього було багато молоді. Починалися розмови про літературу. Я його посадив на станок, він худенький, на колінах портфель, повний книжок. Так я його й зобразив із тим портфелем. Майже щоразу з ним приходив Лео-

Фрагмент пам'ятника українським художникам, знищеним московсько-більшовицькою системою

нід Череватенко. Любив стояти біля Кочура і звіряти, чи правильно я роблю. Вважаю, портрет вийшов вдалий!!!».

Довгі роки художник працював над образом великого сина України Миколи Гоголя. Він подарував столиці нашої держави його скульптурний образ у бронзі – образ молодого, розкутого й щасливого автора «Вечорів на хуторі...», «Тараса Бульби»... Влада листовно подякувала митцеві, прийнявши подарунок. Повільно, але йдуть роботи з підготовки території для нього. Встановлення скульптури буде достойним знаком пам'яті і подяки українському художнику-шістдесятнику, творцю – подвижнику своєї справи.

І наостанок – на малій батьківщині Василя Стуса, нашого генія слова, борця за свободу України, в його рідному селі Рахнівці і у Вінниці вже давно стоять пам'ятники поетові. Його друг, знаменитий скульптор Борис Довгань, до слова – лауреат премії ім. В. Стуса – в останні роки життя створив проєкт пам'ятника поетові для Києва, який прийняв душею син і спадкоємець Василя Стуса Дмитро, високо поцінував видатний український філософ і літературознавець Євген Сверстюк, багато представників української інтелігенції, які побували в майстерні художника.

У своїх творах Борис Довгань житиме вічно.

Фото з архіву родини Довганів

